

Eija Jalkanen

Ai mikä? Teatteri-ilmaisun ohjaaja?

Teatteri-ilmaisun ohjaaja käsitteenä

Metropolia Ammattikorkeakoulu
Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Esittävä taide
Opinnäytetyö
7.6.2011

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Eija Jalkanen Ai mikä? Teatteri-ilmaisun ohjaaja? Teatteri-ilmaisun ohjaaja käsitteenä 61 sivua + 3 liitettä 7.6.2011
Tutkinto	Teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK)
Koulutusohjelma	Esittävä taide
Suuntautumisvaihtoehto	Pedagoginen suuntautumispolku
Ohjaaja(t)	Teatteriohjaaja Tuuja Jänicke
<p>Opinnäytetyö käsittelee <i>teatteri-ilmaisun ohjaaja</i> -käsitettä, sen määrittymistä ja alalle valmistuvien sekä alalla työskentelevien suhtautumista käsitteeseen.</p> <p>Opinnäytetyössä kysyn, voiko käsitteen <i>teatteri-ilmaisun ohjaaja</i> määrittää selkeästi, tarvitseeko sitä määrittää selkeästi, mitä se alan ammattilaisten ja alalle valmistuvien mielestä tarkoittaa sekä kuinka alalla työskentelevät ja alalle valmistuvat kyseiseen käsitteeseen suhtautuvat.</p> <p>Tutkimukseni on laadullinen, aineistolähtöinen ja fenomenografinen. Aineistona käytän mm. Opetusministeriön (nykyisin Opetus- ja kulttuuriministeriö) asettaman komitean mietintöjä vuodelta 1990, jotka käsittelevät teatteri-ilmaisun ohjaaja koulutuksen perustamista. Haastattelin lisäksi yhdeksää alan ammattilaista tai opiskelijaa ja puran haastatteluosiossa heidän käsityksiään ja ajatuksiaan käsitteestä.</p> <p>Lähestyn <i>teatteri-ilmaisun ohjaaja</i> -käsitettä tutkimuksessa kolmesta näkökulmasta: Miksi käsitteet tulisi yleisesti määritellä soveltavan draaman ja soveltavan teatterin kentällä selkeästi? Mikä on <i>teatteri-ilmaisun ohjaaja</i> -käsitteen historia eli miksi teatteri-ilmaisun ohjaajat ovat juuri teatteri-ilmaisun ohjaajia? Kuinka käsitteen määrittävät haastatellut alan ammattilaiset: sekä käsitteen perustamisaikana mukana olleet nykyisen Metropolia Ammattikorkeakoulun opettajat, alalla työskentelevät että alalle valmistuvat? Tutkimus pyrkii myös selvittämään, mikä on käsitteen historian suhde siihen, kuinka käsite nykyään määrittyy. Lisäksi tutkimuksen lopussa esitellään haastateltavien ehdotuksia vaihtoehtoisiksi <i>teatteri-ilmaisun ohjaaja</i> -käsitteelle.</p> <p>Alkuperäiseen teatteri-ilmaisun ohjaajalle kaavailtuun työnkuvaan on ehtinyt tapahtua kahdessakymmenessä vuodessa suuri muutos. Ammatinkuva on laajentunut valtavasti, ja sen myötä on perusteltua kysyä, pitäisikö ammattinimikkeen, käsitteen <i>teatteri-ilmaisun ohjaaja</i>, merkitys asettaa tarkastelun alle ja määrittää selkeästi uudelleen. Keskeiseksi kysymykseksi nousee: mitkä tahot vaikuttavat siihen, kuinka käsite <i>teatteri-ilmaisun ohjaaja</i> määritetään ja mahdollisesti uudelleenmääritetään?</p>	
Avainsanat	teatteri-ilmaisun ohjaaja, soveltava teatteri, soveltava draama

Author(s) Title Number of Pages Date	Eija Jalkanen Say what? Drama instructor? Defining the Concept of Drama Instructor. 61 pages + 3 appendices 7 June 2011
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Performing Arts
Specialisation option	Drama Instructor
Instructor(s)	Tuuja Jänicke, Director
<p>Defining the concept of <i>drama instruction</i> is difficult. The concept has various meanings, depending on who is using it. Are concepts in the field of drama really so hard to define in an unambiguous way? Could there be decisions made? The present thesis answers the following questions: why decisions concerning the definitions should be made; what does the concept of <i>drama instructor</i> mean; what has it meant in the past; how could it be defined today; and in the end, should the concept of <i>drama instructor</i> be changed since it clearly is difficult to define?</p> <p>Methodology of the present thesis is both qualitative and phenomenographic. I constructed a theoretical subtext from literature, through which I examined the results of the interviews. Subsequently, I transcribed the interviews and chose similar and various perspectives considering the essential questions.</p> <p>For the thesis, nine persons, who work in the field of drama, have been interviewed. For the historical part, I investigated the committee report of Ministry of Education's (nowadays Ministry of Education and Culture) released in 1990. The committee report was made to establish the education of drama instructors. The historical part of the thesis answers the question: why are drama instructors called drama instructors.</p> <p>The conclusion of the present thesis suggests that drama instructors think that the concept of <i>drama instructor</i>, that is their occupational title, is versatile. It is often confused with the concepts of <i>theatre director</i> and <i>drama teacher</i>. However, as the concept of <i>drama instructor</i> has been used now for over 20 years, it has been settled in use. Hence, interviewees thought it should not be changed, even though it causes confusion and challenges. However, it should be determined in a new, more accurate way. One of the main questions of the thesis is: who or which institution has the main influence on to how the conception is determined or redetermined?</p>	
Keywords	drama instructor, applied theatre, applied drama

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tutkimusmenetelmät	3
2.1	Fenomenografinen tutkimusmenetelmä	3
2.2	Teemahaastattelut	5
2.2.1	Haastateltavat	5
2.2.2	Haastatteluotanta	7
2.2.3	Haastattelujen toteutus	7
2.2.4	Haastatteluaineiston käsittely	9
2.3	Tutkijan subjektiivisuus laadullisessa tutkimuksessa	10
3	Katsaus menneeseen - mistä kaikki on saanut alkunsa	12
3.1	Käsitteen historiasta yleisesti	12
3.2	Viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaorganisaatio	13
3.3	Teatteri-ilmaisun ohjaajien opetuksen suunnittelutoimikunnan esitys	14
3.4	Koulutuksen starttaus Turussa 1991	17
3.5	Teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutuksen perustaminen Helsinkiin	19
3.6	Kolme kouluttajaa - kolme määrittelyä	20
4	Teatteri-ilmaisun ohjaaja haastateltavien mukaan	22
4.1	Käsitteitä	22
4.1.1	Teatteri-ilmaisun suppea ja laaja määrittely	22
4.1.2	Teatteri, ilmaisu, ohjaaja	25
4.2	Teatteri-ilmaisun ohjaaja	27
4.2.1	Yhtä monta määrittelyä kuin tekijääkin	27
4.2.2	Teatteri-ilmaisun ohjaajan ytimiä	28
4.2.3	Vaikea kysymys	32
4.2.4	Haastavin opiskelun alussa, selkeytyy työn kautta	35
4.2.5	Määrittyy työn kautta, mutta vastaako työkenttää?	37
4.2.6	Työskentely teatteri-ilmaisun ohjaajana - työskentely muulla ammattinimikkeellä	39
4.2.7	Miksi käsite tulisi määritellä tarkemmin?	44
4.2.8	Mitkä tahot vaikuttavat määrittelyyn?	47
4.2.9	Ei uutta käsitettä vaan vanhan uudelleenmäärittäminen	50

4.2.10	Vaihtoehtoisia käsitteitä	51
5	Yhteenveto ja johtopäätökset	53
	Lähteet	59
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelurunko	
	Liite 2. TIO-komiteamietintö 1990:23, ehdotettu lukusuunnitelma / opetus-suunnitelma	
	Liite 3. Metropolia - Valinnaiset suuntautumispolut	

1 Johdanto

Määritelkää kukin termi, kun se tulee esille ensimmäisen kerran. Jos ette osaa sitä määritellä, välttää sen käyttöä. Jos se on jokin tutkielmanne perustermeistä ettekä osaa sitä määritellä, jättäkää koko juttu sikseen. Olette valinneet väärän tutkielman aiheen (tai ammatin). (Eco 1989, 152.)

Törmäsin kyseiseen Umberto Econ lainaukseen kahlatessani kirjastossa tutkimuksen tekemisen oppaita läpi ja naurahdin. Olin polviani myöten suossa määrittellessäni *teatteri-ilmaisun ohjaaja* -käsitettä. Käsitteen avaaminen toi eteeni aina uusia epämääräisiä ja jäsentymättömiä käsitteitä. Econ varoituksesta huolimatta käänsin suuntani suoraan kohti teatteri-ilmaisun ohjaajaa. En välttänyt termin käyttämistä tai jättänyt koko juttua sikseen, vaan nostin teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen, joka sattuu myös olemaan oma tuleva ammattini, tutkimuksen keskiöön.

Tutkin opinnäytetyössäni *teatteri-ilmaisun ohjaaja* -käsitteen määrittymistä. Tarkoitukseni on kysyä, voiko käsitteen teatteri-ilmaisun ohjaaja määrittää selkeästi, tarvitseeko sitä määrittää selkeästi, mitä se alan ammattilaisten ja alalle valmistuvien mielestä tarkoittaa, ja kuinka alalla työskentelevät ja alalle valmistuvat kyseiseen käsitteeseen suhtautuvat. Pääpaino tässä tutkimuksessa on haastateltavien esittämässä ajatuksissa eli luvussa 4.

Alkuperäiseen teatteri-ilmaisun ohjaajalle kaavailtuun työnkuvaan on ehtinyt tapahtua kahdessakymmenessä vuodessa suuri muutos. Teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksen on alun perin ajateltu antavan pätevyyden ”toimia opetus- ja ohjaustehtävissä teatteri-ilmaisun perusopetuksen ja harrastusopetuksen alueella mm. lasten ja nuorten taidekouluissa, kansalais- ja työväenopistoissa, kansanopistoissa sekä kuntien ja järjestöjen palveluksessa” (TIO-komiteamietintö 1990, kuvailulehti). Ammatinkuva on sittemmin laajentunut valtavasti. Laajentumisen myötä on perusteltua kysyä, pitäisikö ammattinimikkeen, käsitteen teatteri-ilmaisun ohjaaja merkitys asettaa tarkastelun alle ja määrittää selkeästi uudelleen. Keskeiseksi kysymykseksi muodostuu, kenellä tuo uudelleenmäärittämisen oikeus teatteri-ilmaisun ohjaajien mielestä on.

Tutkimuksessani käytän teatteri-ilmaisun ohjaajaa pääsääntöisesti käsitteenä ja ammattinimikkeenä. Ammattinimikkeen tilalla voisin puhua myös koulutusnimikkeestä ja

joissain tapauksessa myös ammatinkuvasta. Oma kokemukseni on, että teatteri-ilmaisun ohjaajan kohdalla ei ole selkeästi määriteltä, onko kyseessä pelkästään koulutusnimike, vaiko myös ammattinimike. Teatteri-ilmaisun ohjaajaa tunnutaan käyttävän sekä koulutus- että ammattinimikkeenä. Käytän selkeyden vuoksi tässä tutkimuksessa *ammattinimikettä*. Lisäksi perusteluna on se, että osittain tutkin sitä, vastaavatko käsite ja koulutusnimike ammattinimikettä.

Alun perin aloin tutkia teatteri-ilmaisun ohjaajan kompetenssia suhteessa yhteen työkentän potentiaaliseen työnantajaan, peruskouluun. Suunnitellessani haastatteluja siitä, miten peruskoulun opettajat näkevät teatteri-ilmaisun ohjaajan, havaitsin, että minun tulee määritellä, mitä teatteri-ilmaisun ohjaaja tarkoittaa saadakseni kysymykseeni haluamani vastauksen. Määrittely osoittautui yllättävän hankalaksi. Kun huomasin pohitineeni 30 sivun verran käsitteiden määrittelemistä ja määrittelemättömyyttä soveltavan draaman ja teatterin alalla sekä sitä, miten teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen voi määrittää, päätin jatkaa kulkemaani suuntaan. Jätän aikaisemman tutkimusaiheeni hautumaan tulevaisuudessa käytettäväksi.

Tutkimuksen edetessä huomasin, että teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteestä ei löydy juurikaan kirjallista aineistoa. Niinpä päätin haastatella asiantuntijoita kyseiseen käsitteeseen liittyen. Tutkimuksessa historiallinen perspektiivi näkyy vahvasti muutenkin, joten päätin valita haastateltaviksi läpileikkauksen eri ajanjaksoina koulutuksessa mukana olleista henkilöistä. Asiantuntijaryhmiksi valitsin tällä hetkellä Metropolia Ammattikorkeakoulussa teatteri-ilmaisun ohjaajaksi opiskelevia opiskelijoita, työkentällä jo jonkin aikaa työskennelleitä teatteri-ilmaisun ohjaajia sekä koulutuksen perustamisvaiheessa mukana olleita henkilöitä, jotka opettavat teatteri-ilmaisun ohjaajia Metropolia ammattikorkeakoulussa. Ajattelin, että näin haastatteluista olisi mahdollista tutkia käsitteen kehityskaarta.

Toisessa luvussa esittelen käyttämäni tutkimusmenetelmät ja haastattelut sekä niiden analysointimenetelmän. Lisäksi avaan luvun lopussa omaa esioletustani tutkimuksen aiheesta.

Kolmas luku käsittelee teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksen ja niin ollen myös teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen historiaa. Lähteenä toimivat Opetusministeriön vuonna

1990 julkaisemat Viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaorganisaation ja Teatteri-ilmaisun ohjaajien opetuksen suunnittelutoimikunnan komiteamietinnöt. Lisävalotusta antavat ja koulutuksen alun kehitysvaiheita avaavat Pieta Koskenniemen ja Marja Louhijan haastattelut. Pohdimme usean haastateltavan kanssa, miksi teatteri-ilmaisun ohjaajat ovat juuri teatteri-ilmaisun ohjaajia. Komiteamietintö ja asiantuntijahaastattelut valottavat tätä asiaa.

Neljäs luku käsittelee haastatteluja. Haastattelin tutkimusta varten niitä, jotka kysymyksen kanssa arjessaan työskentelevät. Uskon, että jokainen teatteri-ilmaisun ohjaaja on jossain vaiheessa uransa joutunut vastaamaan kysymykseen: ”Ai mikä? Teatteri-ilmaisun ohjaaja?” Haastattelut paljastivat ainakin sen, että käsite koetaan pääsääntöisesti hankalaksi. Käsitteen muuttamista ei koeta tällä hetkellä hyväksi vaihtoehdoksi, mutta käsitteen uudelleenmäärittelyä kaivattaisiin. Haastattelut nostivat keskeiseksi kysymykseksi myös sen, kenellä koetaan olevan oikeus teatteri-ilmaisun ohjaaja – käsitteen määrittelyyn ja mahdolliseen uudelleenmäärittelyyn. Haastattelujen lopuksi avasimme eteemme mahdollisuuksien maailman ja pohdimme, mitä vaihtoehtoisia käsitteitä voitaisiin käyttää, jos teatteri-ilmaisun ohjaaja päätettäisiin muuttaa. Esittelen haastateltujen ehdottamia vaihtoehtoisia käsitteitä viimeisessä kappaleessa.

Viidennessä luvussa esittelen tutkimuksen yhteenvedon ja johtopäätökset. Pohdin myös luvun lopussa mahdollisia jatkotutkimuksia.

2 Tutkimusmenetelmät

2.1 Fenomenografinen tutkimusmenetelmä

Tutkimus on laadullinen ja aineistolähtöinen. Aineistona käytän teatteri-ilmaisun ohjaajien opinnäytetöitä, haastatteluja, internetsivuja sekä Opetusministeriön asettaman viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaorganisaation työryhmän komiteamietintöjä vuodelta 1990.

Olen pyrkinyt alan kirjallisuuden pohjalta rakentamaan teoreettisen viitekehyksen, jonka avulla olen testannut omaa ennakko-olettamustani siitä, kuinka *teatteri-ilmaisun*

ohjaaja –käsite määrittyy. Alan kirjallisuutena olen käyttänyt muun muassa Reetta Vehkalahden kirjaa *Leikkivä teatteri - opas teatteri-ilmaisun ohjaajalle* (Vehkalahti 2006), Helen Nicholsonin kirjaa *Applied drama: the gift of theatre* (Nicholson 2005); Hannu Heikkisen kirjaa *Draamakasvatus – opetusta, taidetta, tutkimista!* (Heikkinen 2005) sekä Micke Rendlundin ja Marjo-Riitta Ventolan kirjaa *Draamaa ja teatteria yhteisöissä* (Renlund & Ventola, 2005). Erityisen tärkeänä suhteessa haastatteluihin pidin sitä, että pohdin tarpeeksi syvällisesti, mikä on oma ennakkokäsitykseni. Näin välttyisin ohjailemasta haastatteluja sekä tulkitsemasta niitä tiedostamatta omaa subjektiivista näkemystäni. Avaan tätä näkemystä ja omaa ennakkokäsitystäni tarkemmin alaluvussa 2.3

Tutkimusmenetelmäni on fenomenografinen. Fenomenografiassa tutkitaan sitä, miten maailma ilmenee ja rakentuu ihmisten tietoisuudessa (Ahonen 1994, 114) sekä erityisesti ihmisten käsityksiä asioista (Metsämuuronen 2006, 108). Ahosen mukaan fenomenografinen tutkimus lähtee tutkijan havainnosta, että jostain käsitteestä, tässä tutkimuksessa *teatteri-ilmaisun ohjaajasta*, näyttää esiintyvän erilaisia käsityksiä. Sen jälkeen tutkija perehtyy käsitteeseen tai asiaan teoreettisesti, haastattelee henkilöitä, jotka ilmaisevat erilaisia käsityksiään asiasta ja lopuksi luokittelee käsitykset niiden merkityksien perusteella. Erilaiset merkitykset pyritään selittämään kokoamalla niistä abstraktimpia merkitysluokkia. (Ahonen 1994, 115.) Fenomenografisen lähestymistavan valinnan perustelee hyvin haastattelujen alaluku 4.2.1: Yhtä monta määrittelyä kuin tekijääkin. Yhtä monta määritelmää kuin tekijääkin -malli sopii hyvin fenomenografispohjaiseen tutkimukseen, jossa haastateltavat nostavat esiin aiheesta erilaisia näkökulmia. Haastatteluista löytyi sekä yhteneviä tekijöitä että radikaalisti toisistaan eroavia mielipiteitä, joita molempia nostan esiin ja yritän muodostaa jonkinlaisen kokonaisuuden haastateltavien ajatuksista.

Teatteri-ilmaisun ohjaajuuteen liittyy vahvasti subjektiivisuus ja persoonalla työskenteleminen, joten haastatteluvastaukset toivat useita eri näkökulmia kysymyksiin. Fenomenografiassa tutkitaan yleensä nimenomaan toisistaan eroavia käsityksiä. Siitä poiketen nostan tässä tutkimuksessa haastatteluista myös yhteneviä näkemyksiä ja havaintoja.

2.2 Teemahaastattelut

2.2.1 Haastateltavat

Päädyin valitsemaan aineistoksi haastattelut, koska opinnäytetyöni aiheesta ei ole tarpeeksi kirjallisuutta aineistoksi. Haastattelin tutkimusta varten kolmea ryhmää:

1. Koulutuksen perustamisvaiheessa mukana olleita "pioneereja": Marja Louhijaa (haastattelu 3. 3. 2011) ja Pieta Koskenniemeä (haastattelu 6. 4. 2011)
2. Alalle valmistuneita ja siellä jo jonkin aikaa toimineita "teatteri-ilmaisun ohjaajia": Jani Tihistä (31. 3. 2011), Pilvi Kalliota (2. 3. 2011) ja Kati Siréniä (1. 4. 2011)
3. alalle kohta valmistuvia opintojensa loppuvaiheessa olevia "opiskelijoita": Meiju Lampista (24. 2. 2011), Jori Pitkästä (1. 3. 2011), Mikko Dahlströmiä (4. 3. 2011) ja Tanja Turpeista (18. 2. 2011).

Haastateltavia oli yhteensä yhdeksän. Käsittelen haastattelut yksilöityinä nimillä. Kun käsittelen haastatteluja ryhminä, 1. ryhmästä (pioneerit) käytän koodia A-ryhmä, 2. ryhmästä (teatteri-ilmaisun ohjaajat) koodia B-ryhmä ja 3. ryhmästä (opiskelijat) C-ryhmä.

Haastateltavista C-ryhmäläiset opiskelevat parhaillaan Metropolia ammattikorkeakoulussa ja ovat loppusuoralla opinnoissaan. B-ryhmäläisistä Kati Sirén, Pilvi Kallio, ja Jani Tihinen ovat käyneet Metropolia ammattikorkeakoulun teatteri-ilmaisun ohjaajakoulutuksen (tai silloisen vastaavan koulun, esimerkiksi Stadian). Lisäksi Kallio ja Tihinen opettavat Metropolia ammattikorkeakoulun esittävän taiteen koulutusohjelmassa. A-ryhmäläiset opettavat Metropolia ammattikorkeakoulun esittävän taiteen koulutusohjelmassa ja ovat olleet kouluttamassa teatteri-ilmaisun ohjaajia Turun koulutuksen perustamisvuosista lähtien. Jokainen haastateltavista on opiskellut jotain muuta alaa tai työskennellyt jollain muulla alalla teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksessa opiskelun tai toimimisen lisäksi.

B- ja C-ryhmän haastateltavat valitsin sen mukaan, kenen tiesin työskentelevän tai tulevan työskentelemään teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvalla, esimerkiksi työharjoittelun tai työhistorian kautta. Rajausta jätti ulkopuolelle muun muassa ne valmistuneet, jotka tekevät ammatikseen selkeästi jotain muuta kuin teatteri-ilmaisun töitä tai opiske-

luissaan ovat suuntautuneet selkeästi muualle kuin teatteri-ilmaisun ohjaajuuteen. Rajauksen teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvasta tein oman ennakko-olettamukseni mukaisesti (ks. luku 2.3). Ennen haastatteluja pyrin testaamaan näkemykseni yleistettävyyttä vertaamalla sitä alan kirjallisuuteen sekä sellaisiin esittävän taiteen koulutusohjelman opinnäytetöihin, jotka käsittelivät teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsitteen määrittelyä (ks. esim. Hellman-Eronen 2008, 4-6; Hänninen 2010, 6-7; Julkunen 2010, 2; Lindahl 2010, 35; Rämä 2009, 3; Videnoja 2007, 1) ja käymällä keskusteluja alaa opiskelevien sekä alalla työskentelevien kanssa.

Rajasin haastateltavat teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvan kautta, koska koen sen olevan tämän tutkimuksen kannalta oleellista. Oletin näin löytäväni haastateltaviksi henkilöitä, jotka olivat jo entuudestaan pohtineet teatteri-ilmaisun ohjaajuutta ja joilla näin ollen olisi tarvittavaa asiantuntijuutta aiheeseen. Yksi vaihtoehto olisi ollut haastatella esimerkiksi laajemmin teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelijoita, mutta silloin tutkimuskysymykseni olisi mielestäni voinut olla pikemminkin se, kokevatko teatteri-ilmaisun ohjaaja –opiskelijat oman tulevan ammatti-identiteettinsä omakseen.

Lisärajauksena pidin ennakkotietoani siitä, että valitsemani haastateltavat suhtautuvat pääsääntöisesti myönteisesti (tulevaan) työnkuvaansa eli työskentelevät tai haluavat työskennellä nimenomaan teatteri-ilmaisun ohjaajan työkentällä. Ilman tätä lisärajausta tutkimus olisi voinut selvittää esimerkiksi sitä, kuinka suuri osa teatteri-ilmaisun ohjaajista suhtautuu myönteisesti tai kielteisesti ammatinkuvaansa, kun taas tämä tutkimus keskittyy siihen, miten teatteri-ilmaisun ohjaajan työtä tekevät suhtautuvat siihen ammattinimikkeeseen, jolla he työtään tekevät tai tulevat tekemään. Fokus on siis ammattinimikkeessä, ei työnkuvassa.

Louhijan ja Koskenniemen valitsin siksi, että teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksen perustamisvaiheesta lähtien mukana olleista henkilöistä he työskentelevät tällä hetkellä Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Kuten alaluvussa 2.3 totean, tämä tutkimus on tapaustutkimus Metropolia Ammattikorkeakoulun näkökulmasta, ja siksi kaikki haastatellut on valittu tietoisesti Metropolia Ammattikorkeakoulusta.

2.2.2 Haastatteluotanta

Haastatteluotanta on verrattain pieni (9 haastateltavaa) ja tarkoituksenmukaisesti rajattu kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensä on (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 155). Tutkimuksessa oli perustellumpaa käyttää tarkkaan harkittua otantaa kuin satunnaisotantaa, koska tarkoitus ei ollut tehdä laajaa ja kattavaa kartoitusta tai selvitystä teatteri-ilmaisun ohjaajien mielipiteistä ja käsityksistä. Sen sijaan tarkoitus oli tutkia haastateltavien henkilökohtaisia ajatuksia teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteestä sekä suhtautumista käsitteeseen ja vertailla näiden näkemysten yhtymäkohtia ja eroja. Hirsjärven ym. mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistosta ei tehdä päätelmiä yleistävyyttä varten. Taustalla on kuitenkin aristoteelinen ajatus, että yksityisessä toistuu yleinen. Tällöin tutkimalla yksityistapausta kyllin tarkasti saadaan näkyviin myös se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein, kun ilmiötä tarkastellaan yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi ym. 1997, 169.)

Vaikka haastatteluotanta oli pieni, keskeisten kysymysten kohdalla saavutettiin saturaatio eli uudet haastattelut eivät tuoneet keskeisten tutkimuskysymysten kannalta uutta merkittävää tietoa. Tämä on Eskolan ja Suorannan (2005, 62–63) mukaan yksi tapa ratkaista aineiston riittävyys laadullisessa tutkimuksessa. Kun yhdeksän haastateltavaa oli todennut, että käsite on hankala, kaipaisi selkeytystä ja aiheuttaa ongelmia, koska sitä joutuu aina uudestaan avaamaan totesin, että otanta riittää ainakin tältä osin tätä tutkimusta varten. Eskola ja Suoranta toteavat saturaatiosta, että aineiston määrä on laadullisessa tutkimuksessa pitkälle tutkimuskohtainen. Vastauksia tarvitaan juuri sen verran kuin on aiheen kannalta välttämätöntä. Se, milloin aineistoa on tullut kerätyksi riittävästi niin, että se kattaa tutkimusongelman, on tutkijan itse tutkimuskohtaisesti päätettävä. (Eskola & Suoranta 2005, 62-62.)

2.2.3 Haastattelujen toteutus

Haastattelut toteutin teemahaastatteluina. Minulla oli valmis haastattelurunko, jossa oli kuusi kysymystä eri teemoista (ks. Liite 1). Vaikka minulla oli haastattelurungossa selkeät kysymykset, noudatti haastattelu teemahaastattelun mallia. Kysymysten muoto ei ollut merkityksellinen, vaan ainoastaan apuna haastatteluissa. Haastattelut etenivät vapaassa järjestyksessä kattaen kaikki teemat. Haastattelut nauhoitin, litteroin ja nos-

tin niistä teemoittain yhteneviä ja eriäviä huomioita. Haastattelut kestivät keskimäärin puolitoista tuntia.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsitteen määrittäminen oli haastateltaville yleisesti vaikeaa ja vaati pitkän selityksen. Huomasin, että ensimmäinen kysymys - kuinka haastateltava itse määrittää käsitteen teatteri-ilmaisun ohjaaja - oli haastateltaville yleisesti yllättävä, hankala ja aiheutti jopa turhautumista. Kysymys oli vaikeudesta huolimatta hyvä esittää jo heti alkuun, koska se suuntasi haastateltavan ajatukset käsitteeseen itseensä eikä esimerkiksi teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvan määrittelyyn.

Koska käsitteiden määrittäminen ei yleensäkaan alalla ole helppoa, eikä käsitteiden määrittämistä välttämättä tule ajatelleeksi, päädyin lähestymään haastateltavien kanssa ydinkysymystä, käsitettä itseään, eri teemojen kautta. Annoin haastattelun rönseyllä ja pyrin pitämään haastattelutilannetta keskustelevana ja avoimena, jotta uusille oivalluksille olisi tilaa. Useilla haastateltavilla ei ollutkaan kirkkaita, valmiiksi hiottuja vastauksia, vaan vastaukset olivat pitkällisesti pohtivia. Tämän vuoksi sekä siksi, että tarkoitukseni oli nimenomaan kysyä haastateltavien omia henkilökohtaisia ajatuksia eikä faktoja, pyrin luomaan haastattelutilanteen mukavaksi ja luonnolliseksi. Moni haastateltavista kommentoi, että oli unohtanut olevansa haastattelussa. Luulen, että tämä lisää vastausten luotettavuutta. Haastateltavat todennäköisesti vastasivat varmemmin oman rehellisen mielipiteensä mukaisesti eivätkä esimerkiksi siten, mitä olettivat minun haluavan kuulla tai ammattiasemansa vaatimalla tavalla.

Se, että lähdimme käsitteen määrittelystä ja aloimme yhdessä pohtia käsitettä eri näkökulmista, tuotti yleensä loppuun merkityksellisen pohdinnan käsitteen määrittämisen merkityksestä sekä siitä, millaisena haastateltava käsitteen koki. Todennäköisesti kysymykset koulutuksen ja ammattikentän suhteesta käsitteeseen auttoivat haastateltavia pohtimaan konkreettisemmalla tasolla käsitteen määritettävyyden tai määrittelemättömyyden vaikutusta omaan opiskeluunsa ja työhönsä ja näin arvioimaan sitä, kuinka he itse suhtautuvat käsitteeseen eri näkökulmista.

Louhijalta ja Koskeniemeltä kysyin lisäksi teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsitteen synnystä eli siitä, miksi teatteri-ilmaisun ohjaajat ovat juuri teatteri-ilmaisun ohjaajia. Käsitteen syntyhistorian selvittämisen tarve kumpusi muissa haastatteluissa esille nousseesta

havainnosta, että teatteri-ilmaisun ohjaajat eivät tienneet ammattinimikkeensä syntyhistoriaa ja kokivat, että sen tietäminen olisi tärkeää. Otin syntyhistoriasta selvää tutkimalla Teatteri-ilmaisun ohjaajien opetuksen suunnittelutoimikunnan komiteamietintöä (TIO-komiteamietintö 1990) ja haastatteleamalla Louhijaa ja Koskenniemeä täydentäen komiteamietintöä haastattelujen informaatiolla.

2.2.4 Haastatteluaineiston käsittely

Haastatteluiden analysointimenetelmä on suurimmaksi osaksi fenomenografinen. Litte-roituani haastattelut luokittelin aineiston teemoittain. Näistä teemoista etsin haastattelujen esittämiä yhteneviä ja eriäviä näkökulmia.

Haastattelujen on tarkoitus pyrkiä avaamaan sitä, kuinka haastateltavat määrittelevät käsitteen teatteri-ilmaisun ohjaaja. Perehdyin haastateltavien mielipiteisiin käsitteen käyttökelpoisuudesta sekä siitä, vastaako käsite heidän mielestään teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutusta sekä ammatinkuvaa ja jos ei, niin millaista käsitettä he mieluummin käyttäisivät teatteri-ilmaisun ohjaajan tilalla. Haastatteluista nousi vahvasti esille myös tärkeä pohdinta siitä, minkä tahon koetaan vaikuttavan käsitteiden määrittämiseen ja uudelleen määrittämiseen.

Alun perin tarkoitukseni oli käsitellä ainoastaan Louhijan ja Koskenniemen haastattelut nimellisinä ja muut anonymyminä. Haastattelujen aikana esiin nousi kuitenkin mielestäni merkittävä huomio, joka pakotti minut pohtimaan perustelujani sille, että käsittelisin vain osan haastatteluista oikeilla nimillä. Haastattelujen yleinen mielipide oli nimittäin se, että vastuu ja oikeus teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsitteen määrittämiseen koetaan olevan tällä hetkellä kahdella taholla: koulutusohjelmalla ja työkentällä. Kumpaakaan ei haastateltavien mielestä voi sulkea pois, vaan ne vaikuttavat kiinteästi toisiinsa. Sen vuoksi päätin asettaa myös opiskelijat ja teatteri-ilmaisun ohjaajat asiantuntijan asemaan, jotta en arvottaisi haastateltavien edustaman tahon auktoriteettia. Pidin valintaa merkittävänä kannanottona: mille taholle itse antaisin tässä tutkimuksessa vahvimman vaikutuksen käsitteen määrittelyyn? Alkuperäinen suunnitelmani olisi mielestäni korottanut historiallisen perspektiivin sekä koulutusohjelmassa työskentelevät suuremman auktoriteetin asemaan, kun taas tutkimuksessa käyttämäni valinta antaa tasapuolisen auktoriteetin myös työkentälle ja opiskelijoille.

2.3 Tutkijan subjektiivisuus laadullisessa tutkimuksessa

Itse teatteri-ilmaisun ohjaajaksi piakkoin valmistuvana tutkimusta värittää väistämättä subjektiivinen näkemykseni asiasta. Näin onkin usein laadullisessa tutkimuksessa. Kuten Eskola ja Suoranta kirjoittavat (Eskola & Suoranta 2005, 19–20), on tärkeää muistaa, että havaintomme ovat aina latautuneet aikaisemmillä kokemuksilla. Nuo kokemukset eivät saisi kuitenkaan muodostaa tutkimuksellisia toimenpiteitä rajaavia aselelmia. Laadullisessa analyysissä tutkijan pitäisi pikemminkin yllättyä tai oppia tutkimuksensa kuluessa. Tämä edellyttää sitä, että tutkimuskohteesta muodostetut ennakkoletukset tiedostetaan ja otetaan huomioon esioletuksina. Avaan seuraavaksi, millaiset olivat omat ennakkoletukseni tutkimuksen alussa.

Olen pyrkinyt opiskelemaan teatteri-ilmaisun ohjaajaksi siksi, että halusin ammatikseni tehdä jotain, jossa voin käyttää teatteria työkaluna johonkin muuhun kuin itse teatteriin. Oma teatterin tekemisen taustani on Joensuun kansalaisopiston lapsi- ja nuorisoteatterilinjaal, joissa olen suorittanut taiteen perusopetuksen perus- ja syventäviä opintoja lähes 10 vuoden ajan. Samaisessa opistossa toimin myös omien opintojeni jälkeen avustavana ohjaajana ja ohjasin puolisen vuotta yhtä 8-12-vuotiaiden ryhmää. Opintoni ja ammatillinen kiinnostukseni jatkaa samalla uralla. Olen suuntautunut pedagogisesti, näen itseni vahvasti ryhmänvetäjänä ja pedagogina työssäni lasten ja nuorten kanssa, mutta myös työskennellessäni aikuisten kanssa.

Teatteri-ilmaisu määritty minulle hyvin synonyymisena sanana *draaman* kanssa. Teatterin tekemisessä, erityisesti harrastajien kanssa toimittaessa, ensisijainen merkitys on teatterin tekemisen oppimisessa sekä siinä sivussa itsestä oppimisessa. Seuraavana omassa arvoasteikossani tulee mahdollisesti valmistettavan esityksen taiteellinen puoli. Kunnianhimoisesti ammattia harjoittaessa taiteellista puolta ei missään nimessä voi jättää kokonaan pois, eivätkä pedagogiset tai teatteri-ilmaisulliset tavoitteet sulje pois sitä, etteikö voitaisi tavoitella taiteellisesti kunnianhimoista produktia. Tässä on kuitenkin ero ammattilaisten ja harrastajien suhteen. Harrastajien kanssa teatteri-ilmaisun ohjaaja on vastuussa taiteellisesta lopputuloksesta, eivät näyttelijät. Näyttelijöille mahdollistan ohjauksellani puitteet kehittyä näyttelijöinä ja ihmisinä. Näyttelijöiltä en voi vaatia yhtään enempää kuin he ovat kykeneviä, valmiita tai halukkaita antamaan. Taiteellisesti kunnianhimoisten tavoitteiden luominen ohjaajan puolelta toimii kuitenkin hyvänä kannustimena näyttelijöille ylittää itsensä.

Tutkimusta aloittaessani oma näkökulmani *teatteri-ilmaisun ohjaaja* -käsitteeseen oli se, että teatteri-ilmaisun ohjaaja toimii ohjaajan roolissa ja ihmisten tai ryhmien kanssa, sekä työskentelee soveltavan teatterin ja soveltavan draaman alueella. Esimerkiksi pelkästään näyttelijäntyötä tai teatteriohjaajan työtä tekevä henkilö ei mielestäni työskentele teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvalla, vaikka koulutukseltaan teatteri-ilmaisun ohjaaja olisikin. Kuten Mirka Mylläri opinnäytetyössään toteaa, siitä huolimatta että hän on valmistunut teatteri-ilmaisun ohjaajaksi, hän on suuntautunut opinnoissaan sekä ohjaajaksi että näyttelijäksi, ja erottaa nämä näkökulmat toisistaan (Mylläri 2010, 2–3).

Pidän edellä kertomaani omana esiolettamukseni asiasta. Tutkimuksen edetessä pyrin olemaan omista ennakko-olettamuksistani mahdollisimman tietoinen, jotta välttäisin niiden yleistämisen ja pysyisin mahdollisimman avoimena niiden muuttamiselle. Ennakko-olettamukseni vaikutus näkyy selvimmin haastateltavien valinnassa.

Subjektiiiviseen näkökulmaan liittyy myös se, että Metropolia Ammattikorkeakoulusta valmistuvana tutkimukseni painottuu Metropolian näkökulmaan asiasta, tarkasteltava opetussuunnitelma on Metropolian ja kaikki haastateltavat ovat Metropoliasa opiskelevia, opiskelleita tai työskenteleviä. Tämä on ehdottomasti otettava huomioon sekä tutkimusta tehtäessä että luettaessa, koska käsitykset ja määritykset vaihtelevat koulutuspaikasta riippuen. Tämän vuoksi tutkimusta voidaan mielestäni pitää tapaustutkimuksena. Todennäköisesti näkökulma ja tulokset olisivat erilaisia, jos olisin tehnyt tutkimuksen jonkin muun alan koulutusta tarjoavan oppilaitoksen näkökulmasta tai pystynyt tekemään tutkimuksen laajemmalla otannalla esimerkiksi kaikista teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutusta tarjoavista ammattikorkeakoulutuista. Rajausta perustelen resurskisyymyksellä, laajempi selvitys vaatisi enemmän kuin ammattikorkeakoulun opinnäytetyön työmäärään mahtuu.

Käsitevalinnat ovat myös subjektiivisia valintoja. Teatteri-ilmaisun ohjaajaa kuvataan Metropoliasa usein *soveltavan teatterin ja draaman ammattilaiseksi*. Miellän itse *soveltavan teatterin* ja *soveltavan draaman* hyvin lähekkäisiksi käsitteiksi. Näin ollen käytän tässä tutkimuksessa *soveltavasta teatterista* ja *soveltavasta draamasta* yhteiskäsitettä *soveltava teatteri ja draama*. Tutkimuksessa käytetään käsitettä soveltava teatteri ja draama siksi, että se on teatteri-ilmaisun ohjaajien työkenttä. Harvoin kuulee puhutta-

van siitä, että teatteri-ilmaisun ohjaaja on *teatteri-ilmaisun* ammattilainen. Teatteri-ilmaisun ohjaaja on yleensä *soveltavan teatterin ja draaman ammattilainen*.

3 Katsaus menneeseen - mistä kaikki on saanut alkunsa

3.1 Käsitteen historiasta yleisesti

Käsitteen historian avaamisen on tarkoitus antaa pohjaa sille, miksi teatteri-ilmaisun ohjaajat ovat juuri teatteri-ilmaisun ohjaajia eli mistä on lähdetty liikkeelle. Haastattelut antoivat aihetta tulkintaan, että teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsite määritellään edelleen helposti sen alkuperäisen määrittelyn kautta. Käsite on kuitenkin selkeästi alkanut määrittäytyä itsestään uudestaan. Ilmeisesti käsitteen alkuperää ja tapahtunutta määrittelyn muutosta ei ole avattu tarpeeksi selkeästi. Haastateltavista muut, paitsi Louhija ja Koskenniemi, eivät tienneet teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen lähtökohtaa ja historiaa. He kokivat, että tieto historiasta olisi tärkeää, jotta pystyisi arvioimaan käsitteen uudelleenmäärittämisen tarvetta. Historian avaamisen toivon antavan perspektiiviä nykyisyyteen ja helpottamaan, kuten ainakin itselleni tutkimuksen aikana kävi, menneisyydestä irtipääsemistä ja nykyhetkeen sekä tulevaisuuteen katsomista.

Historiallinen katsaus rajautuu tiukasti teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen ympärille. Aihe kytkeytyy läheisesti etenkin draamakasvatuksen historiaan ja yhteiskunnan tilaan 1970- ja 80-luvuilla. Tämä tutkimuksen osa rajautuu kuitenkin pääsääntöisesti alkavaksi Opetusministeriön asettaman Viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen toimikunnan vuonna 1990 julkaisemasta mietinnöstä. Historiallinen katsaus käsittelee teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksen kehitysvaiheita sen mukaan, mikä on käsitteen määrittämisen, muodostumisen ja kehittymisen kannalta relevanttia. Yhteiskunnan tilaa käsittelen vain sen verran, minkä komiteamietintöjen ja asiantuntijahaastattelujen pohjalta koen ehdottoman merkitykselliseksi. Näkökulma rajautuu asiantuntijahaastatteluiden sekä tutkimuksen rajauksen mukaisesti Turun teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutusten alkuvaiheiden jälkeen lähinnä Helsingin teatteri-ilmaisun ohjaaja koulutuksen kehittymiseen. Lisää taustaa esimerkiksi draamakasvatuksen historialle, joka osittain on myös teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen historiaa, löytyy muualta alan kirjallisuudesta, tiivistetysti esimerkiksi Heikkisen väitöskirjan sivuilta 11-18 (Heikkinen 2002).

3.2 Viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaorganisaatio

Opetusministeriö asetti 29. 4. 1988 toimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin tehdä esitys viestintäkulttuurin ammatillisen koulutuksen rakenteesta, mitoituksesta sekä alalla mahdollisesti aloittavien koulutuskokeilujen järjestämisestä. Noihin mahdollisesti aloit-taviin koulutuskokeiluihin kuului teatteri-ilmaisun ohjaajakoulutus.

Yhdessä opetusministeriön kanssa tämä Viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen toimikunta asetti seitsemän erillistä toimikuntaa, joista kolme oli taideohjaajien koulu-tusta pohtivia toimikuntia. Yksi niistä pohti näyttämötaiteen harrastusopetuksen aluet-ta. Muut komiteat pohtivat kuvataiteen harrastusopetuksen ja elokuva- ja videotaiteen harrastusopetuksen alueita. (Komiteamietintö 1990, i-ii.) Näyttämötaiteen harras-tusopetusta pohtiva komitea otti nimekseen Teatteri-ilmaisun ohjaajien opetuksen suunnittelutoimikunta, ja sen tehtävänä oli laatia opetussuunnitelma näyttämötaiteen harrastusopetuksen alalle (TIO-komiteamietintö 1990, I).

Näiden kolmen taidepedagogikoulutuksen selvityksen pohjana oli se, että taideopettaji-en tarve oli kasvanut. Kasvuun olivat vaikuttaneet aikuisväestön lisääntynyt kiinnostus osallistua taideopetukseen sekä lasten ja nuorten taidekasvatusjärjestelmän kehitty-minen. Huolimatta pätevien opettajien puutteesta kansalais- ja työväenopistojen taideai-neiden opetus oli vilkastunut. Myös harrastajateatteriryhmien määrä oli kasvanut. (Ko-miteamietintö 1990, 69.)

Kansainvälisesti laajasta teatteriharrastuksesta ja teatterin harrastusopetuksesta huo-limatta teatterialalla ei Suomessa tuolloin ollut lainkaan pedagogista koulutusta. Teatte-rin taiteellisiin ammatteihin johtavaa koulutusta annettiin vain korkea-asteilla. Keskias-teen koulutusta ei ollut ollenkaan. Komitean mukaan se, että teatteri-ilmaisua ei ollut erillisenä oppiaineena yleissivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa, oli omalta osal-taan vaikuttanut siihen, ettei alalle ollut kehittynyt vakituista opettajakuntaa. Tosin teatteri-ilmaisuun liittyvissä pedagogisissa tehtävissä toimivia henkilöitä oli mm. kansa-lais- ja työväenopistojen sekä kansanopistojen näyttämö- ja taideaineiden opettajina sekä lasten ja nuorten luovan toiminnan ja teatteri-ilmaisun ohjaajina kuntien, koulujen ja järjestöjen palveluksessa. Näillä teatterialan opetuksesta ja harrastajien ohjaamises-ta vastaavilla henkilöillä ei usein ollut teatterialan ammattikoulutusta. Tilapäisesti työtä olivat tehneet teatteriohjaajat ja näyttelijät. Komitean mukaan toiminnasta vastaavien

määrä ei tuolloin ollut riittävä ajatellen koko laajaa harrastajakenttää. (Komiteamietintö 1990, 75–76.)

Ohjaajien ja opettajien koulutuksen puute oli ollut merkittävä este teatterin harrastustoiminnan ja teatterikasvatuksen kehittämiseksi. Yhteisöjen ja järjestöjen kurssitoimintaa oli, mutta toiminta jäi sattumanvaraiseksi, koska siitä puuttuivat yhteiset tavoitteet ja johdonmukaisesti etenevät sisällöt. (Komiteamietintö 1990, 75–76.)

Jyväskylässä oltiin käynnistämässä syksyllä 1990 ilmaisutaidon opettajien koulutusohjelma, joka antoi pätevyyden lukion ilmaisutaidon opettajien virkoihin. Toimikunta esitti, että teatteri-ilmaisun opettajan tutkintoa varten tulisi perustaa erillinen opintolinja, nelivuotisenä järjestettävä opistoasteinen ammatillinen koulutus. Komitean mukaan koulutus tulisi poikkeamaan ammatillisen opettajankoulutuksen silloisista käytännöistä siten, että ”teatteri-ilmaisuun liittyvä ammatillinen aines ja pedagogiikka etenisivät opetuksessa alusta alkaen rinnakkain taidekasvattajan ammatti-identiteettiä vahvistaen”. Tämä oli siis komitean mietinnön ydin. Tarkempi selvitys opetussuunnitelmasta ja opetuksen järjestämisestä löytyy komitean liitemietintö I:stä. (Komiteamietintö 1990, 75–76.)

Teatteri-ilmaisun opettajien koulutus oli tarkoitus aloittaa kokeiluna syksyllä 1992, jolloin koulutukseen valittaisiin 14–18 opiskelijaa.

3.3 Teatteri-ilmaisun ohjaajien opetuksen suunnittelutoimikunnan esitys

Teatteri-ilmaisun opettajat työskentelevät ennen kaikkea vapaa-ajan sektorilla. Teatteri-ilmaisun opettajan tutkinto antaa pätevyyden toimia opetus- ja ohjaustehtävissä teatteri-ilmaisun perusopetuksen ja harrastusopetuksen alueella mm. lasten ja nuorten taidekouluissa, kansalais- ja työväenopistoissa, kansanopistoissa sekä kuntien ja järjestöjen palveluksessa.

Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelijoille kypsy koulutuksen aikana selkeä ammatti-identiteetti taidekasvattajana sekä näkemys taidekasvatuksen tavoitteista. Tämän vuoksi teatteri-ilmaisun ja pedagogian opinnot etenevät koulutuksen alusta alkaen rinnakkain ja pedagoginen opetus kytketään koko opetuksen ajan kiinteästi käytännön työhön opetusharjoittelun avulla. (TIO-komiteamietintö 1990, kuvailulehti.)

Teatteri-ilmaisun ohjaajien opetuksen suunnittelutoimikunnan tehtävänä oli laatia esitys ko. koulutusalan mitoituksesta, koulutuksen rakenteesta ja koulutuskokeilun aloit-

tamisesta (TIO-komiteamietintö 1990, II). Toimikunta luovutti mietintönsä opetusministeriölle 30. 5. 1990 (TIO-komiteamietintö 1990, IV).

Toimikunta esitti, että teatteri-ilmaisun opettajien tutkintoon valmistava koulutus järjestettäisiin nelivuotisena opistoasteisena ammatillisena koulutuksena erillisellä opintolinjalla. Opiskelijat valittaisiin soveltuvuuskokeen perusteella pääsääntöisesti ylioppilaspohjalta. Koulutukseen tulisi voida ottaa myös aikuisopiskelijoita. Toimikunta esitti lisäksi, että koulutusta järjestettäessä tulisi ottaa huomioon ruotsinkielisten opiskelijoiden kouluttaminen. Koulutuksen oli määrä alkaa syksyllä 1992. Alalla työskenteleville tulisi järjestää pätevyitysmiskoulutusta Teatterikorkeakoulun koulutuskeskuksen ja Ammatillisen kurssikeskuksen yhteistyönä. (TIO-komiteamietintö 1990, III, 2.)

Mietintönsä esipuheessa toimikunta esittelee toimeksiantonsa taustan. (TIO-komiteamietintö 1990, 1-2) Toimikunnan mukaan taidekasvatus nähtiin entistä tärkeämpänä osana suomalaista koulutusjärjestelmää. Lisääntynyt vapaa-aika merkitsi yhteiskunnalle haastetta tarjota mahdollisuuksia mielekkääseen harrastustoimintaan, ja toisaalta ”taiteen harrastaminen ja harjoittaminen tuo esiin luovia voimavaroja, joita koko yhteiskunta voi hyödyntää”. Lisäksi toimikunta nosti esiin viestintäteknologian kehittymisen luoman paineen taidekasvatukselle. Monikansallisen ohjelmatarjonnan lisäksi tarvittaisiin kotimaisia ohjelmantekijöitä.

Toimikunta muistutti, että teatteriharrastus oli Suomessa kansainvälisestikin ajateltuna varsin laajaa ja kaikkia ikäryhmiä koskevaa. Runsaasta teatteriharrastustoiminnasta huolimatta oli systemaattinen, eri ikäryhmiin kohdistuva, etenevä opetusjärjestelmä teatteri-ilmaisun alueella kuitenkin kehittämättä.

Ammattiin johtavaa teatterikoulutusta annettiin toimikunnan mukaan tuolloin vain korkeasteisena. Teatteri-ilmaisun opettajien koulutus oli kokonaan järjestämättä. Taiteilijakoulutuksen saaneita henkilöitä ei tuolloin ollut riittävästi vastaamaan teatteri-ilmaisun harrastusopetuksesta. Näyttelijöiden jatkokouluttamisen varaan ei teatteri-ilmaisun harrastusopetuksen rakentamista voitu ajatella sillä perusteella, että alan työvoimatilanteeseen ei ollut näkyvissä tarvittavia muutoksia. Teatteri-ilmaisun harrastuksen ohjaaja- ja opettajavoimista oli ollut jatkuvasti pulaa. Toimintaa oli jouduttu järjestämään tilapäisen, tehtäviin riittämättömästi koulutetun henkilökunnan voimin.

Kiinnostus lasten ja nuorten teatterikasvatukseen oli jatkuvasti kasvanut. Samaan aikaan käytiin keskustelua taiteen perusopetuksen järjestämisestä, joka tulisi osaltaan lisäämään tarvetta saada päteviä teatteri-ilmaisun opettajia. Komitea summaa taustakartoituksensa lopuksi, että ”päätoimisten teatteri-ilmaisun opettajien toimien perustaminen helpottuu, mikäli kunnilla tulee olemaan joustavammat mahdollisuudet perustaa yhteisten opettajien virkoja ja kansalais- ja työväenopistot voivat antaa taideopetusta alle kuusitoista vuotiaille”.

Työllistymisestä puhuttaessa toimikunta kiinnittää huomiota siihen, että teatteri-ilmaisun opettajat olisivat uusi ammattiryhmä, joka tulisi työskentelemään ennen kaikkea vapaa-ajan sektorilla sekä työväenopistojen ja kansanopistojen sekä lasten ja nuorten ilmaisu- tai taidekoulujen palveluksessa (TIO-komiteamietintö 1990, III). Tulevien työpaikkojen pätevyysvaatimuksessa ei luonnollisesti ollut voitu ottaa huomioon uuden ammattiryhmän koulutusta. Siksi toimikunta painottikin, että tulevaisuudessa työpaikoissa olisi pikaisesti ryhdyttävä muuttamaan ”virkojen pätevyysvaatimuksia siten, että opistoasteisen teatteri-ilmaisun opettajan tutkinnon suorittaneet olisivat päteviä hoitamaan näitä virkoja.” Toimikunta esitti jopa, että teatteri-ilmaisun opettajan nimeksi tulisi saattaa kunnallisiin virka- ja toimiehtosopimuksiin. (TIO-komiteamietintö 1990, 3.)

Koulutuksen tavoitteiksi komitea esitti sen antavan valmiuksia toimia teatteritaiteen harrastustavoitteisen opetuksen ja perusopetuksen opettajana. Tutkinto antaisi ”pätevyyden opettaa lasten ja nuorten taidekouluissa, kansalais- ja työväenopistoissa ja kansanopistoissa sekä pätevyyden toimia kuntien taideohjaajina ja järjestöjen palveluksessa sekä muissa itsenäisissä suunnittelu- ja organisointitehtävissä teatteri-ilmaisun opettamisen ja ohjaamisen alueella.” (TIO-komiteamietintö 1990, 3.)

Lisäksi tavoitteena olisi, että opiskelijoille kypsyisi koulutuksen aikana selkeä ammatti-identiteetti taidekasvattajana sekä näkemys taidekasvatuksen tavoitteista. Tämän vuoksi koulutus olisi järjestettävä niin, että ammatillinen ja pedagoginen opetus etenisivät rinnakkain ja pedagoginen opetus kytkettäisiin käytännön työhön opetusharjoittelun avulla koko opetuksen ajan.

Hämmennystä herättävää on se, että komitea kutsuu itseään teatteri-ilmaisun *ohjaajien* opetuksen suunnittelutoimikunnaksi, kun taas kautta linjan mietinnössään se puhuu

teatteri-ilmaisun *opettajista*. Tähän eroon en tutkimukseni aikana löytänyt vastausta. Tosin huomasin, että erona tämänhetkiseen opetussuunnitelmaan on itse asiassa samanlainen ero. Alkuperäinen mietintö painottaa koulutuksen pedagogista sisältöä ja pätevoittämistä. Tämä näkyy mm. komitean mietinnön opetus- ja kenttäharjoittelua purkavassa osiossa, jonka edellytyksenä olisi, että opetus- tai kenttäharjoittelupaikassa järjestettäisiin tavoitteellista ja etenevää teatteri-ilmaisun opetusta. Ammattiteatterissa kenttäharjoittelu voitaisiin suorittaa sellaisessa tehtävässä, joka liittyy teatterin ja esimerkiksi koulujen tai päiväkotien yhteisiin teatterikasvatusprojekteihin. (TIO-komiteamietintö 1990, 3, 32–33.) Komitean esittämästä opetussuunnitelmasta löytyy myös erikseen pedagogiset ja psykologiset aineet, joita ovat taidekasvatus, psykologia, teatteri-ilmaisun didaktiikka, opetusharjoittelu ja kenttäharjoittelu (TIO-komiteamietintö 1990, 9; liite 3). Tällä hetkellä samantyyppiset opinnot sisältyvät suoraan kahteen koulutuksen osioon: kaikille yhteiseen Draama ja teatteri opetuksessa – kurssiin sekä yhteen valittavista suuntautumispoluista, Pedagogiseen suuntautumiskolkuun. Lisäksi tarjolla on ollut joitakin pedagogisesti painottuneita valinnaiskursseja. (Metropolia AMK, opinto-opas.)

3.4 Koulutuksen starttaus Turussa 1991

Koulutuksen tulevien vaiheiden selvittämisessä käytän Marja Louhijan ja Pieta Koskeniemen haastatteluja (Louhija, haastattelu 3. 3. 2011; Koskeniemi, haastattelu 6. 4. 2011). Turun teatteri-ilmaisun ohjaaja koulutuksen perustamisvaihetta käsittelevät haastattelut antavat vastauksen kysymykseen, miksi teatteri-ilmaisun ohjaajista tuli juuri teatteri-ilmaisun ohjaajia.

Marja Louhijan mukaan *soveltava draama* oli hiljalleen alkanut uida Suomeen 1900-luvun puolella välissä, vaikkakaan ei sillä nimellä. Aluksi, 1950–80-luvuilla, käytettävät käsitteet olivat *draamapedagogiikka*, *pedagoginen draama*, *draama*, *prosessidraama*, *ilmaisutaito* ja *luova ilmaisu*, kertoo Louhija. Seuraavaksi Euroopassa alettiin käyttää käsitettä *draamakasvatus*. Louhijan mukaan *draamakasvatuksella* tarkoitettiin sitä, että ”draaman keinoin voidaan käsitellä, opettaa tai oppia opetussisältöjä tai oppiaineita. Toinen puoli on vuorovaikutustaitojen, ilmaisukyvyyn ja ryhmätoimintojen lisääminen.” Nykyään Metropolia ammattikorkeakoulussa käytetään *soveltavaa draamaa* samaa merkitystä tarkoittamaan.

Draamakasvatuksessa draama oli instrumentti, jonka rinnalla oli *teatteri- ja ilmaisukasvatusta*. *Teatterikasvatuksella* tarkoitettiin teatterillista kasvatusta, teatterista oppimista, ei siis teatterin keinoin oppimista, joka tosin saattoi sisältyä käsitteeseen. *Ilmaisukasvatus* tarkoitti taas nimensä mukaisesti juuri ilmaisukasvatusta. Tästä syystä teatteri-ilmaisun ohjaajat ovat juuri teatteri-ilmaisun ohjaajia. "Pointti oli se, että ajateltiin, että [perus]kouluun tulee teatterista oppimista", Louhija kertoo.

Sekä Louhija että Koskeniemi nostavat esille 90-luvun postmodernin murtautumisen ajan suhteessa siihen, millaiseksi käsitys teatteri-ilmaisun ohjaajasta on kehittynyt. Herätteet muutokselle tulivat postmodernin muutoksen lisäksi pedagogis-yhteisöllisestä filosofiasta ja siitä, että taiteilijan tehtävä nähtiin aikaisempaa laajemmin, ei niin erikoistuneena kuin ennen. Aikaisempia työrakenteita ja teatterirakennetta, muun muassa sen "pyhää kolminaisuutta", jollaisena Koskeniemi asetelman kuvaa, eli kirjailija-ohjaaja-teksti suhdetta, alettiin vahvasti kyseenalaistaa ja purkaa. Louhijan mukaan juuri teatteri-ilmaisun ohjaaja –koulutus alkoi toteuttaa tällaisesta liikehinnästä syntynyttä monialaista teatterialan ammattilaisuutta, joka ei ole hierarkkinen vaan moninäkökulmainen, moniroolinen ja prosessoiva.

Teatteri-ilmaisun ohjaajakoulutus aloitettiin Turussa vuonna 1991. Louhija kertoo, että kun koulutus alkoi, opetussuunnitelmasovellusta ei ollut vielä tehty, joten hän joutui tekemään sen suhteessa omaan ymmärrykseen: "-- kun mulla oli teatteritausta, et mitä mä ymmärrän laajemmalla teatterin toiminta-ajatuksella. Että kaikki mitä draaman keinoin tehdään on ammattimaista toimintaa, teatterissa tai sen ulkopuolella. Teatteri ei oo vaan se, mitä on näyttämöllä vaan prosessoivia keinoja käytetään missä vaan. Ja että pystytään käsittelemään aiheita, ihmisryhmiä, teemoja, alueita, joita siihen asti oli tosi vähän missään."

Koko silloinen oppimateriaali oli draamapedagogiikan alueelta. Turussa komitean mietinnön ja oppimateriaalin suhde ratkaistiin Louhijan mukaan niin, että sisällöt muokattiin teatteri-ilmaisun ohjaajakoulutukseen, jossa on teatteripedagoginen fokus. Kasvatustieteen perusopinnot sisältyivät tuolloin koulutukseen. Draamapedagogis- ja teatterikasvatusvoittoisessa koulutuksessa yhteisöllistä ajattelua ei ollut vielä ollenkaan. *Osalistava filosofia*, mm. Augusto Boalin opit, ja *yhteisöteatteri* rantautuivat Suomeen voimallisemmin vasta 90-luvun puolenvälin jälkeen.

Turun anteja teatteri-ilmaisun ohjaajan kehityskaareen olivat muun muassa luokahuone-esitykset eli *T/E* (Theatre in Education), esitystaiteelliset tutkielmat eli tietoa-aineiden rakentaminen esityksen muotoon ja pedagoginen harjoittelu. Turun kaudella teatterin ajattelun voidaan katsoa, kuten Louhija kuvaa, laajentuneen monitaiteellisessa yhteistyössä ja pedagogisessa kentässä.

Turun aikana teatteri-ilmaisun ohjaajakoulutus sai kehittyä rauhassa ja koulutukselle oli ympäristössään tilausta, koska Turun koulu oli ainut teatterialan koulu kaupungissa. Vuonna 1994 teatteri-ilmaisun ohjaaja –koulutus kohtasi ensimmäisen haasteen, kun Teatterikorkeakoulu alkoi kouluttaa täydentävänä koulutuksena teatteriopettajia.

-- jo Turun aikana -- vaikka teatteri-ilmaisun ohjaaja-koulutuksen piti olla keskiasteen koulutuksessa nimenomaan -- TeaK käynnisti teatteri-ilmaisun ohjaajakoulutuksen. -- Ne silloin yritti katsoa asiaa hierarkkisesti, et ne antaa korkeamman tason koulutusta. Se oli ällistyttävää, koska oli juuri tullut tää koulutus. Turku oli siinä vaiheessa ainoa [alan koulu], niin sitten yhtä äkkiä TeaK ottaa tän. Työnjako oli hämärä. (Louhija.)

Teatterikorkeakoulun Helsingissä antama koulutus ei Turun koulua suuremmin haitannut, mutta kun koulutus aloitettiin Helsingissä, juuri työnjaon epäselvyydestä oli jonkin verran riesaa.

3.5 Teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutuksen perustaminen Helsinkiin

Niin, se oli aikaisemmin siinä [komitean] mietinnössä, että se [teatteri-ilmaisun ohjaaja] opettais ilmaisutaitoa kouluissa ja sit harrastajateattereissa, teatteri-ilmaisua ja ilmaisutaitoa. Mut sit maailma muuttui, teatterikenttä muuttui, sitten tuli mahdollisuuksia laajentaa ajatusta. Lisäksi ei voitu pitäytyä kun TeaK otti teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksen. Muutenkin ei ollut syytäkään, koska kehitystrendit meni uusiks. (Louhija.)

Helsingissä teatteri-ilmaisun ohjaajia alettiin kouluttaa vuonna 1995 Helsingin taide- ja viestintäoppilaitoksessa. Kun koulutuksen yhteistyöpainotus oli Turussa ollut monitaiteellinen, Helsingissä piti profiloitua suhteessa Teatterikorkeakouluun. Koulutus ei voinut lähteä kilpailemaan Teatterikorkeakoulun kanssa laadulla ja sisällöllä. Helsingissä yhteistyöpainotusta lähdettiin rakentamaan moniammatillisista lähtökohdista sosiaali- ja terveysalan kanssa. Kun Turussa harjoittelut olivat pedagogisia, Helsingissä harjoittelut suoritettiin niin, että teatteri-ilmaisun ohjaajat opettivat sosiaali- ja terveysalan opiske-

lijoille teatteri-ilmaisua, tekivät heille TIE-esityksen esille nousseista teemoista ja ohjasivat heitä. Tässä vaiheessa mukaan tuli *soveltavan draaman* termi.

-- se alko olemaan jo niin laaja kenttä se missä tätä pysty soveltamaan, ja rupesi olemaan jo tilausta ja kokemustakin, siinä yhteydessä syntyi *soveltavan draaman* termi. Teatterityön osuus on ollut koko ajan vähintäänkin puolet koulutuksesta. Musta on selkeää, että teatterityö ja soveltava draama hyödyntää toisiaan. Mä en näe siinä mitään gäppiä. (Louhija.)

Teatterikorkeakoulun teatteriopettajan koulutuksesta tuli maisterintutkinnon laajuinen, joka vaati Helsingin teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutusta täsmentämään profiloitumistaan entisestään. Louhijan mukaan teatteriopettajan tutkinto antaa teatterin ohjaamisen pedagogiset opinnot, joka tarkoittaa sitä, että koulutuksessa opetellaan reflektimaan pedagogisesti ohjaajuus. Opetussuunnitelmassa ei puhuta soveltavasta taiteesta mitään. Tällöin teatteri-ilmaisun ohjaajakoulutukselle jäi soveltavuus eli kysymys siitä, missä kaikkialla draama voi toimia. "Siihen sitten löytyi ihan uusia konteksteja", kertoo Louhija.

Helsingin kauden tuotos oli monialaisuuden ja sosiaali- ja terveysalan yhteistyön synnyttämän yhteisöllisyyden lisäksi tutkiva teatteri. Louhijan mukaan teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksen käsitys tutkivasta teatterista on se, että "teatterilla tutkitaan muuta maailmaa."

3.6 Kolme kouluttajaa - kolme määrittelyä

Tällä hetkellä suomenkielistä teatteri-ilmaisun ohjaajien koulutusta annetaan kolmella paikkakunnalla Suomessa: Helsingissä, Turussa ja Kokkolassa. Näiden kolmen suomenkielisen teatteri-ilmaisun ohjaajan tutkintoon valmistavan ammattikorkeakoulun, Helsingin Metropolia ammattikorkeakoulun, Turun taideakatemian ja Kokkolan Keskipohtaan ammattikorkeakoulun, koulutusten painopisteet poikkeavat toisistaan. Ammattikorkeakoulut määrittelevät niin ikään teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatinkuvan jonkin verran eri tavalla.

Metropolia ammattikorkeakoulu määrittää internetsivullaan teatteri-ilmaisun ohjaajan monipuoliseksi draaman ammattilaiseksi, jonka "osaamisen keskiössä ovat teatterityön perustaidot: ohjaaminen, käsikirjoittaminen ja esiintyisyys sekä niiden soveltaminen

taiteellisenä toimijana erilaisissa toimintaympäristöissä. Koulutus antaa -- perusvalmiu-
den teatterityön tekemisestä tuotannollisesta taiteelliseen työhön.” (Metropolia AMK
2011, koulutustarjonta.)

Turun taideakatemia kuvaa internetsivullaan teatteri-ilmaisun opintojen antavan ”pe-
rustiedot modernin teatterin perinteestä. Opintoihin kuuluu dramaturgiaa, ohjausta,
näyttelijäntyötä, tanssia, musiikkia, skenografiaa, valo- ja äänisuunnittelua sekä draa-
mallisen ajattelun soveltamista sisältäen opetuksellisen aspektin. -- Koulutuksen läpi
kulkee ajatus tutkimisesta ja opiskelusta tekemisen ja leikin kautta. Päämääränä on
kouluttaa itsenäisiä ja näkemyksellisiä ihmisiä, jotka pystyvät edistämään teatteritaidet-
ta ja soveltamaan tietämystään myös muilla työn ja elämän osa-alueilla.” (Turun tai-
deakatemia 2011, esittävän taiteen internetsivu.)

Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun internetistä löytyvä kuvaus ammatinkuvasta
on laajin. Koulutuksessa ”opiskellaan monipuolisesti esittävän taiteen ja osallistavan
teatterin muotoja. Opiskelu valmentaa laaja-alaiseen ammattitaitoon taidekasvatuksen
ja teatterityön alueella” (Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu 2010, esittävän tai-
teen internetsivu). Lisäksi opiskelija oppii hyödyntämään taiteen ilmaisumuotoja moni-
kulttuurisissa yhteisöissä, näkemään suomalaisen elämäntavan ja kulttuurin ajankoh-
taisia ilmiöitä, soveltamaan osallistavia teatterin menetelmiä sosiaali- ja kasvatustieteen
ryhmissä ja lisäämään kansalaistoiminnassa ryhmän vuorovaikutusta ja luovuutta. Tuo-
tannollisesta toiminnasta ja yrittäjyydestä opiskelijat saavat kokemusta moniammatilli-
sissä projekteissa.

Teatteri-ilmaisun ohjaajat toimivat taidealan ohjaus-, opetus ja suunnittelutehtä-
vissä niin teatteriryhmissä, taiteen perusopetuksessa, harrastajateatterikentällä.
Nuoriso- ja sosiaalityön alueilla teatteri-ilmaisun ohjaaja soveltaa taiteen osaa-
mistaan yhteistyössä hyvinvointialojen ammattilaisten kanssa. Koulutus antaa
myös hyvän perustan alan monille jatko-opinnoille. --
Teatteri-ilmaisun ohjaaja on monipuolinen draaman ammattilainen. Teatteri-
ilmaisun ohjaajat työskentelevät harrastajateattereissa, kansalaisopistoissa ja
kouluissa. Niissä taiteellisen osaamisen rinnalla painottuvat ryhmän ohjaaminen
ja pedagoginen ajattelu.

Teatteri-ilmaisun ohjaajilta edellytetään yleisten työelämävalmiuksien lisäksi mo-
nipuolista osaamista soveltavan ja esittävän teatterin työskentelymuodoista ja
näiden soveltamisesta erilaisten yhteisöryhmien tarpeisiin. Teatteri-ilmaisun oh-
jaajat ovatkin moniosaajia ja työelämään sijoittuminen voi tapahtua hyvin mo-
nenlaisiin työtehtäviin.

Valmistuneet opiskelijat ovat sijoittuneet etupäässä vapaan sivistystyön suunnittelu- ja opetustyöhön sekä teattereiden erityyppisiin työtehtäviin. Työ voi olla harrastajateatterin ohjaamista tai kouluttamista. Yhä enemmän kulttuurialan projektit ja yrittäjyys tulevat toimimaan yhtenä työllistymisen muotona. Erityisesti osuuskuntatoiminta yritystoiminnan muotona näyttää yleistyvän teatterialalla. Teatteriosuuskuntiin liittyneet ohjaajat työskentelevät useimmiten osallistavan teatterin ja taidekasvatuksen alueilla. Taiteen yhdistäminen kuntoutukseen ja hyvinvointityöhön tarjoaa uusia työmahdollisuuksia valmistuville ohjaajille. (Keskipohjanmaan ammattikorkeakoulu 2011, esittävän taiteen internetsivu.)

Yhteistä koulutusohjelmien internetsivujen koulutustarjonta -esittelystä löytyneille määritelmille on se, että valmistunut teatteri-ilmaisun ohjaaja on teatterin ja draaman kentän moniosaaja, joka osaa soveltaa oppimaansa. Muuta yhteistä kuvauksista ei löydy. Mitä sitten tarkoittaa *moniosaaja* ja mitä tällainen *moniosaaja* osaa soveltaa? Mikä on tuo *teatterin ja draaman kenttä*? Ja mitä kyseinen *moniosaaja* on oppinut?

Lisää selvitystä löytyy tietenkin koulutusohjelmien opinto-oppaasta, mutta esimerkiksi työnantajan, joka alkaa tutkia työtä hakevan teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatinkuvaa koulutusohjelman internetsivuilta, on perusteltua mielestäni perustaa ajatuksensa helpposti ja ensimmäisenä löytyvään tietoon. Samoin helppo ja ensimmäisenä löytyvä tieto määrittää sellaisten henkilöiden käsityksen, jotka eivät ole asiaan syventyneet, eli pääsääntöisesti kentän ulkopuolisten tahojen.

4 Teatteri-ilmaisun ohjaaja haastateltavien mukaan

4.1 Käsitteitä

4.1.1 Teatteri-ilmaisun suppea ja laaja määrittely

Puran aluksi muutamia haastatteluissa esille nousseita käsitteitä. Tarkastelussa ovat käsitteet *teatteri-ilmaisu*, *teatteri*, *ohjaaja* ja *ilmaisu*. Haastattelut antavat näkökulman siihen, kuinka nuo neljä käsitettä ovat kehittyneet ajan kuluessa, kuinka ne määritellään tänä päivänä ja kuinka niihin nykyään suhtaudutaan.

Haastatteluissa nousi ilmi, että *teatteri-ilmaisu* -käsite on alkanut saada uusia merkityksiä teatteri-ilmaisun ohjaajien keskuudessa sitä mukaan, kun teatteri-ilmaisun ohjaajien työkenttä on laajentunut. Käsitteestä ollaan selkeästi kahta eri mieltä. Toisaalta käsite

nähdään sen mukaan, mitä käsite on sen syntyaikoina tarkoittanut. Kutsun tätä määritelmää tässä tutkimuksessa suppeaksi tai vanhan määrittelyn mukaiseksi tavaksi määrittää teatteri-ilmaisu. Toisaalta ollaan selkeästi liikkumassa uuteen suuntaan, jota kutsun laajaksi tavaksi määritellä teatteri-ilmaisu.

Louhijan haastattelussa esittämä määrittely teatteri-ilmaisusta kuvaa suppeaa määrittelyäni käsitteestä. Louhija esitti tämän määritelmän vastauksena kysymykseen, mitä teatteri-ilmaisu on alun perin tarkoittanut. Louhijan mukaan alun perin teatteri-ilmaisun ohjaaja –koulutusta perustettaessa teatteri-ilmaisu nähtiin suhteessa koulumaailmaan perustettavaan taide- ja ilmaisuaineeseen. Teatteri-ilmaisu oli taideaine, ei instrumentti, jonka ilmaisu opetettaisiin samoin kuin musiikissa. Tarkoitus oli opettaa teatteria ja teatterin ilmaisu. Ulkopuolelle rajautuivat esimerkiksi yhteisöteatteri, tutkiva teatteri ja draamaprosessit, koska niistä ei vielä tiedetty, kun koulutusta 80-luvun lopulla oltiin perustamassa.

Koskenniemen haastattelussa esittämä määrittely teatteri-ilmaisusta on laajan määrittäkseni mukainen. Koskenniemi tiivistää, että teatteri-ilmaisun ohjaaminen tarkoittaa pähkinänkuoressa teatterillisin keinoin ilmaisun ohjaamista. Hän korostaa, että *teatterilliset keinot* tulee nähdä tänä päivänä laajana, avautuvana ja hengittävänä käsitteenä. Koskenniemi nostaa esiin eron 1970- ja 1980-lukuihin, jolloin teatteri-ilmaisusta puhuttiin ainoastaan koulussa, ja sielläkin se tarkoitti sitä, ”että tehtiin kouluun joulujuhliin näytelmä. Koskenniemi jakaa omankin käsityksensä kahtia, laajaan ja suppeaan, tai oikeammin yhteisölliseen ja yksilölliseen näkemykseen. Hänen mukaansa ”teatteri-ilmaisu on sitä ilmaisu, minkälaisena teatteri näyttäytyy kussakin tilanteessa, tietyssä yhteisössä, tiettyinä ajanjaksona”. Teatteri-ilmaisu on sitä, ”minkälaisena se [ilmaisu] näyttäytyy, miksikä teatteria kutsutaan.”

Koskenniemi määrittää tämän tavan tiukaksi teatteri-ilmaisun perinteen kautta purkamiseksi. Toisaalta Koskenniemen mukaan käsitettä voi lähteä purkamaan yksilön kautta, jolloin ”se olisi yksilön ilmaisu teatterille tyypillisten esittämistapojen kautta.” Mitä nuo teatterilliset esittämistavat ovat, on Koskenniemen mukaan ”kinkkisempi kysymys. Eli silloin menis laajempaan että mitä teatteri-ilmaisu voisi olla, silloin kaikki sellainen esittäminen, joka nostetaan arjesta jotenkin esille, näkyville ja joka on rajattu teatteritaiteen elementtien sisään” on teatteri-ilmaisu. Tuolloin teatteri-ilmaisusta rajautuu

Koskenniemen mielestä ulkopuolelle esimerkiksi alustusten pitäminen jättimäisessä seminaarissa. Rajausta asettuu "teatterista tulevien esteettisten kehysten sisään."

Koskenniemi puhuu jälleen tässä kohdassa siitä, kuinka tässä kohdassa pitäisi taas ottaa huomioon kehitys suhteessa 1970- ja 1980-lukuihin. Teatteri-ilmaisun ohjaajalla olisi Koskenniemen mielestä hyvä olla käsitys siitä, että teatteri-ilmaisun käsite on nykypäivänä laaja, "ettei se luule, että kun se menee vetämään ryhmää, että sen pitää saada ne ihmiset näyttelemään, se pystyy rakentamaan esityksen niin ettei kukaan näyttele, mutta esitys välittyy näyttelemisenä yleisölle." Lisäksi teatteri-ilmaisun voi Koskenniemen mukaan määrittää antiikin valossa, globaalissa valossa, jolloin se laajenee valtavasti, tai Koskenniemen edellä kuvaileman nykyteatterin näkökulmasta käsin, missä teatteri-ilmaisu "valuu teatterin ulkopuolelle muihin yhteisöllisen esiintymisen paikkoihin."

Muidenkin haastatteluiden pohjalta on tulkittavissa, että *teatteri-ilmaisu* on kehittynyt teatteri-ilmaisun ohjaajien itsensä määrittelyissä laajempaan suuntaan, vaikka suppea määrittelykin tiedostetaan. Turpeisen mielestä teatteri-ilmaisu tarkoittaa kaikkea teatterillista ilmaisuja, ei siis esimerkiksi pelkästään näyttelijäntyöllistä tai esiintyjyydellistä ilmaisuja. Dahlström pohti, että teatteri-ilmaisussa yritetään yhdistää kaksi asiaa. *Teatteri* liittyy taiteelliseen puoleen ja *ilmaisu* kasvatukselliseen. Sirén mielsi, että teatteri-ilmaisulla on kaksi merkitystä: väline- ja itseisarvo. Välinearvolla hän tarkoitti teatterin käyttämistä välineenä. Välineet voivat olla hänen mielestään mitä tahansa teatteriin liittyvää. Teatteri-ilmaisu itseisarvona tarkoittaa taas "teatterillisen instrumentin harjaannuttamista ja persoonallisen instrumentin käyttöä." Suppea määrittely koetaan yleisesti hankalaksi ja vain osaksi käsitteen määrittelyä, kuten seuraava lainaus Tihisen haastattelusta osoittaa:

Ajatukset menee ilmaisutaidon... Teatteri-ilmaisu, jos ilkeen ennakoluuloisesti, että kauheesti kovasti ilmastaan ja ollaan henkeviä. Että tässä mä tuun ja teen tämmösen patsaan. -- Mulle se on määrittynyt tarkottamaan ihan eri asioita -- Teatteri- ja draamallisin keinoin kaikki nekin, jotka eivät sitä ammatikseen millään tasolla harrasta voivat ilmaista asioita ja rikastuttaa näkemyksiään ja kuulla toisiaan ja havainnoida maailmaa muutenkin kuin perinteisen ihmisrodulla omi-naisen viestinnän kuin pelkän puheen avulla. Teatteri-ilmaisu, se on asioiden tekemistä näkyväksi paitsi puheella myös keholla, toiminnalla. Ja ymmärryksen luomista niiden keinoin. -- teatteri-ilmaisu on alusta, johon tuodaan asioita tästä maailmasta eri keinoin. (Tihinen.)

Tihisen näkökulma kuvaa hyvin teatteri-ilmaisu -käsitteeseen liittyvää kahtiajakautumista jopa yksittäisten teatteri-ilmaisuuden ohjaajien määrittelyissä. Teatteri-ilmaisu käsitettiin määrittyvän yleisesti suppeasti, mutta teatteri-ilmaisuuden ohjaajat itse määrittelivät tai halusivat määritellä sen laajasti.

Haastateltavat nostivat esiin haasteena sen, että kentän ulkopuolella teatteri-ilmaisu käsitetään edelleen vahvasti suppealla, vanhan määrittelyn mukaisena. "Ilmaisu-sana on kyllä mielenkiintoinen, siitä tulee peruskouluklangi. Ilmaisutaitoon liittyy monien osalta, kun pitkään se on ollu äidinkieliopettaja-vetoista." (Dahlstöm.)

4.1.2 Teatteri, ilmaisu, ohjaaja

Jokaisesta käsitteen kolmesta sanasta oltiin eri mieltä. Osa haastateltavista koki *teatteri*-sanan esiintymisen hyvänä muun muassa siksi, että sana on suomalainen. Toisaalta osa haastateltavista myönsi käyttävänsä sanaa *draama* ammattinimikkeessään siksi, että englanninkielinen sana kuulostaa uskottavammalta. Osa taas koki teatteri -sanan rajoittavana, koska teatteri-ilmaisuuden ohjaajan ammattitaitoa kuvailtiin monitaiteellisemmaksi.

Must siinä on hyvä et siinä on teatteri. -- Ilmaisuohtaja on astetta laajalaisemmin, teatteri kytkee sen johonkin perinteeseen. Teatteri laajalaisesti käsittää draaman ja prosessoivat menetelmät. Jos se on vaan ilmaisuohjaaja, se vois olla mikä tahansa onnellisuuskonsultti. Teatteri antaa takeen et jotain pitää saada näyttämön puolelta, et sillä henkilöllä pitää olla jotain taju näyttämön puolelta. Mikä on must hirveän tärkeä tässä ammatissa. Sit teatteriohtaja ei sovi pelkästään, se ilmaisu. Se on ihan kelpo termi. (Kallio.)

Sama haastateltava kumosi itse pohdintansa myöhemmin haastattelussa: "Mut teatteri-ilmaisuuden ohjaaja kuulostaa -- aika kapea-alaselta, marginaaliselta, et missä alalla se työskentelee? Jollon voi palata siihen, et onko se sittenkin se teatteri sanana se mikä sen kapeuttaa?" Tämä oli keskustelevalle ja pohdinnalle tilaa antavalle haastattelumenetelmälleni tyypillistä ja esiintyi useissa haastatteluissa.

Teatteri- ja *ohjaaja* -sanojen esiintyminen käsitteessä miellettiin sellaiseksi yhdistelmäksi, mistä saattaa kummuta yksi käsitteen haasteellisuuden ytimistä:

Se tietysti mihin ihmiset aina sekottaa tuon on teatteriohjaaja. Mikä on ihan ymmärrettävää: teatteriohjaaja - teatteri-ilmaisun ohjaaja, hyvin lähellähän ne on toisiaan. Ja sitten myöskin ilmaisutaidon opettajaan. Että mikä se teatteri-ilmaisun ohjaajan ero on noihin kahteen verrattuna? Tai kun ite sen tavallaan tietää selkeesti mutta... Tai jotenki... Ehkä se pelkkä käsite ei kerro sellaselle ummikolle kauheesti. (Kallio.)

-- mullahan on aika hyvä kuva siitä mitä se tarkoittaa. Mut se ei vastaa sitä mikä mielikuva ihmisille tulee siitä. Ensimmäinen mielikuva on yleensä teatterin ohjaaja. Jos sanoo et on teatteri-ilmaisun ohjaaja niin yleensä se ilmaisun putoaa sieltä ihmisten mielestä pois ja sit ne ajattelee et teatteriohjaaja. Et terminä se on mun mielestä ongelmallinen. Ehkä senkin takia et se on niin lähellä termiä teatteriohjaaja, niin sit ne menee helposti sekasin. (Pitkänen.)

Sanojen teatteri ja ohjaaja esiintyminen on Koskenniemen mukaan tuonut haastetta myös suhteessa teatteriohjaajien liittoon, joka on kyseenalaistanut teatteri-ilmaisun ohjaajien koulutuksen arvon ja kokenut hankalaksi sen, että teatteri-ilmaisun ohjaajassa ovat nimenomaan sanat teatteri ja ohjaaja.

Käsitteen läheisyys *teatteriohjaajaan* pohditutti jokaista haastateltavaa. Kallio kertoi esimerkiksi, että kokee teatteriohjaajan käsitteenä hierarkkisesti korkeammaksi kuin teatteri-ilmaisun ohjaajan:

Mut okei siinä on se et -- se on alempi kuin teatteriohjaaja. Et nyt me päästään siihen termiin -- et jos me ollaan luotu teatteri-ilmaisun ohjaaja, joka on tavallaan jotenkin alisteinen teatteriohjaajalle, tai voi kuvitella et se on jotenkin syntynyt siitä. Tai jotenkin et teatteriohjaaja on se perusydin ja sit on teatteri-ilmaisun ohjaaja. Jotenkin voi kuvitella et se on hierarkisesti alempana. Et jos siinä on lähtökohtaisesti semmonen suhde et se on alempiarvosempi kuin teatteriohjaaja et silloin se voi olla et se vaikuttaa siihen [että teatteri-ilmaisun ohjaaja - ammattinimikettä ei haluta käyttää]. Vaikka meidän työ on erilaista kuin teatteriohjaajien ja sit pitäis keksii sille ehkä joku uus nimi. (Kallio.)

Ymmärrän Kallion esittämän näkökulman siten, että teatteri-ilmaisun ohjaajasta tulee helposti mieleen *pikkuteatteriohjaaja*. Yleinen oletus alalla on edelleen, että teatteri-ilmaisun ohjaajat ovat niitä, jotka eivät ole tarpeeksi hyviä teatteriohjaajiksi. Tosiasiallisesti kyseessä on kuitenkin kaksi eri ammattinimikettä.

Käsittelen lisää alaluvussa 4.2.6 sitä, miksi ammattinimikettä ei välttämättä haluta käyttää ja ammattinimikkeeseen liittyvää häpeää. Nostan tässä kohdassa kuitenkin esiin yhden kyseiseen aiheeseen liittyvän kysymyksen. Voiko se, että ammattinimikettä ei haluta käyttää tai koetaan sen määrittäminen hankalaksi liittyä teatteri-ilmaisun ohjaajien huonoon itsetuntoon suhteessa ammattinimikkeeseensä? Kokevatko teatteri-

ilmaisun ohjaajat olevansa alisteisia teatteriohjaajille nimenomaan käsitteen tai ammattinimikkeen kautta?

Myös *ilmaisu* -sana jakoi vahvasti mielipiteitä. Joidenkin mielestä juuri ilmaisu -sana on *teatteri-ilmaisu ohjaaja* -käsitteen ongelma, koska se kapeuttaa käsitettä ja tuo mieleen sen, että ohjataan vain ilmaisua. Toisten mielestä ilmaisu -sana taas on käsitteessä tärkein osa sanaa ja painottaisi koulutuksessakin enemmän ilmaisua. Kallio piti ilmaisu -sanaa tärkeänä vähintään siksi, että se erottaa käsitteen teatteriohjaajasta. Luulen itse, että suhtautuminen ilmaisu -sanon esiintymiseen käsitteessä riippuu taas siitä, kuinka haastateltavat määrittävät sanan (*teatteri-ilmaisu*), laajasti vai suppeasti.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja, jos sitä miettii pelkkänä käsitteenä, sit siit tulee heti sellanen että tämä henkilö ohjaa näyttelijöitä teatterissa, et miten näyttelijät ilmaisee itseään teatterissa, tai ohjaa juuri teatterillista ilmaisua. Ja jos mietti pelkästään sitä sanaa, se on musta vähän harhaanjohtava, koska se ammattitaito on laajempi. -- Mut se teatteri-ilmaisun ohjaaja, se on hankala käsite mun mielestä. Mitä on *teatteri-ilmaisu*? Miten se eroo perusilmaisusta? Ja mikä on sen arvo? (Pitkänen.)

Tarkoittaako *ilmaisu* siis näyttelemistä tai esiintymistä vai teatterillisin keinoin asian ilmaisemista? Tähän mennessä rakentuneen käsitykseni mukaan *teatteri-ilmaisun ohjaaja* ei voi selkeyttää, jos ei selkeytetä samalla jokaista käsitteen osaa. Haastattelujen pohjalta väittäisin, että myös käsitteen sisältämiä sanayhdistelmiä *teatteri-ilmaisu*, *ilmaisuohjaaja* tai *-opettaja* ja *teatteriohjaaja* pitää myös selkeyttää suhteessa käsitteeseen.

Haastateltavat nostivat esille, että teatteri-ilmaisun ohjaajuus ei ole perinteisellä tavalla autoritääristä ymmärrettyä ohjaajuutta. Dahlström kertoo, että "tässä koulussa [Metropolia AMK] viljellään esim. ajatusta että ohjaajan auktoriteetti tulee jostain muualta kuin perinteisen pelon ja hallinnan kautta." (Dahlström) Käsittelen ohjaajuutta enemmän alaluvussa 4.2.2: Teatteri-ilmaisun ohjaajan ytimiä.

4.2 Teatteri-ilmaisun ohjaaja

4.2.1 Yhtä monta määrittelyä kuin tekijääkin

Teatteri-ilmaisun ohjaaja on sellainen millaiseksi kukin teatteri-ilmaisun ohjaaja sen teatteri-ilmaisun ohjaajuutensa tekee. (Tihinen.)

Haastateltavat totesivat, *teatteri-ilmaisun ohjaaja* -käsite määrittyy tekijänsä mukaisesti eli on yhtä monta määrittelyä kuin on tekijääkin. Moni haastateltavista koki tärkeäksi mainita, että puhuu haastattelussa vain omasta puolestaan eikä tee yleisiä määritelmiä.

Pitkänen kuvasi tätä ilmiötä sitä kautta, että vaikka koulutuksen perusopintoihin sisältyvät tietyt peruselementit - *soveltava teatteri, esiintyvyys, ohjaaminen ja dramaturgia* eli esityksen rakentaminen - takaavat, että ammattitaidosta löytyy jotain samaa, ammatillisista intresseistä ei löydy välttämättä yhtään yhteistä tekijää. Hän eritteli ammatilliset intressit kolmeen luokkaan: taiteelliseksi, opettamiseen liittyviksi ja "osa on sit taas moniottelijoita, jotka on valmiit tekemään mitä vaan." Tihinen taas teki karkean ääripääjaon niihin, jotka tekevät *taiteellista teatteria* ja niihin, jotka tekevät sosiaalialalla *työpajateatteria*.

4.2.2 Teatteri-ilmaisun ohjaajan ytimiä

Ala on edelleenkin niin nuori että voidaan kysyä, että -- onko olemassa joku tällöinen korkeampi teatteri-ilmaisun ohjaajuus. Et voiko siit sanoo samallailla kuin että meillä on tietty ideaali siitä, että mikä on lääkäri, että -- mitä lääkäriltä tarvitaan... (Tihinen.)

Vaikka jokainen haastateltavista lähti purkamaan käsitettä hieman eri kautta, joitain yhteisiä tekijöitä haastatteluista kuitenkin löytyi, hieman eri muodoin ja sanoin kuvattuna.

Tihinen kuvasi teatteri-ilmaisun ohjaajaa ihmiseksi, "joka käyttää hyväksi -- kaiken mahdollisen teatterillisen ja draamallisen osaamisensa sitä vapaasti soveltaen, mitä moninaisimpiin työtehtäviin." Hän jatkoi, että teatteri-ilmaisun ohjaaja on "ihminen, joilla on valmiuksia käyttää kaikkia mahdollisia teatterin työkaluja missä tahansa elämän osa-alueilla." Lisäksi Tihisen mielestä teatteri-ilmaisun ohjaajan on monialainen toimija, joka voi vaikuttaa "yhteiskunnassa erilaisissa sopukoissa" ja tehdä yhteistyötä erilaisten toimijoiden ja osa-alueiden kanssa. Laaja-alaisuus ja termi "teatterin moniammatillainen" nousivat monessa vastauksessa esille.

Soveltava teatteri ja *soveltava draama* tuntuivat olevan myös keskeisiä käsitteen määrittäjiä. Tosin, kuten viimeisessä kolmesta seuraavasta lainauksesta voi huomata, käsite

soveltava draama tai *soveltuvuus* pitäisi myös määritellä, ennen kuin voi vastata, onko se *teatteri-ilmaisun ohjaaja* -käsitteen ydintä.

--teatterin moniammatillainen joka erikoistuu soveltavaan teatteriin enemmän kuin muut teatterin ammattilaiset. (Pitkänen.)

--meiltä valmistuneet -- lähinnä työllistyy -- soveltavan draaman kentälle, tavaltaan laitosteattereiden ulkopuolelle tekemään teatteria. Jotenki silleen mä aina selitän sen. Koska suurimmalle osalle ihmisiä se laitosteatteri on se ainut teatterimaailma, jonka käsittää. Että se näkökulma sitten että ei, kun pääasiallisesti sinne missä teatteria ei tunneta. Että sitä voi käyttää niinku työkaluna. (Turpeinen.)

Kyllä sitä [soveltavaa draamaa] ainakin mainostetaan. Kyl itellä ainakin ajattelu-maailma on hirveesti muuttunut ns. perinteisenkin teatterin tekemisessä. Työskentelytyökalupaketti on isompi, soveltuvuus tunkee joka paikkaan, huomaa että tekee mieli kokeilla erilaisia työtapoja. Se kai se on sitä soveltuvuutta. Mitä sekin sitten tarkoittaa... (Dahlström.)

Moniosaajuus, *moniammatillisuus* tai *monialaisuus* käsitteen määrittäjänä jakoi mielipiteitä. *Moniosaajuus* näytti selkeästi määrittävän haastateltavien mielestä käsitettä, mutta eri mieltä oltiin siitä, haluttiinko sen määrittävän. Osa haastateltavista koki moniosaajuuden vahvuutena, osa taas pohti, osaako moniosaaja kunnolla yhtään mitään.

Haastattelija: Miltä se moniosaajuus ammattinimikkeenä tuntuu?

No se kyllä tuntuu huonolta. Että jos meistä valmistus teatterin moniosaajia. Nii onhan siitä varmasti etua että osaa monia asioita. Siinä tulee vastaan kääntöpuoli, että ei osaa mitään hyvin. Jos hakisin töihin teatterin moniosaajana tuntuu, että sillon musta tulis juoksupoika, keittelis välillä kahvia ja välillä sais ohjaajan assistenttina... Vähän räveltää kaikkiin suuntiin. (Turpeinen.)

Kyl mä yleensä puhun teatterialan moniosaajista, koska sitä me mun mielestä ollaan. Ja se on mun mielestä jännä, aika harva mun mielestä miettii sitä, et mitä se tarkoittaa, et onks se kaikesta vähän pois. Mut ite taas näkee sen sillä tavalla -- et joka kerta kun mä oon ohjannu mä oon parantunu näyttelijänä, joka kerta kun mä oon näytelly mä oon parantunu ohjaajana ja opettajana, joka kerta kun mä oon käsikirjoittanu mä oon parantunu ohjaajana. Ne on kokonaisuuksia, jotka hirveen vahvasti tukee toisiaan, koska jokaista pystyy tekemään vähän paremmin, jos ymmärtää muita teatterin osa-alueita. Sit taas soveltavan teatterin tekijänä paranee jos tekee ihan mitä tahansa, koska aina saa uusia ideoita ja muotoja. (Pitkänen.)

Ainoastaan yksi haastateltavista, Kallio, kyseenalaisti, mahtuuko käsitteeseen tosiasiallisesti ammatin todellinen laajuus: "teatteri-ilmaisun ohjaaja on aika semmonen, ehkä sen huono puoli on siinä, että se on turhan määrittävä samalla kun siitä pyristellään eroon ja sanotaan, et se on niin monialainen." Hänkin näki ammatinkuvan monialaise-

na, mutta ei ollut vakuuttunut siitä, kuinka monialainen itse teatteri-ilmaisun ohjaaja - käsite on.

Sirén määritteli teatteri-ilmaisun ohjaajaa sanoilla: "Ryhmälähtöinen, tietynlaisen semmosen virtaavan dialogin käynnistäjä". Sirén kertoi valinneensa teatteri-ilmaisun ohjaajan uran juuri siksi, että koki ajatuksensa ohjaajuudesta vastaavan käsitystä teatteri-ilmaisun ohjaajuudesta. Vertailuksi hän nosti Teatterikorkeakoulun silloisen ajatuksen minälähtöisen ohjaajuuden, "taiteilija-tekijyyden", kun taas teatteri-ilmaisun ohjaajan ohjaajuuden hän määritteli dialogiseksi ja ryhmälähtöiseksi.

Ryhmänvetäjä nousi yleisestikin keskeiseksi käsitteen määritteleväksi tekijäksi. *Ryhmänvetäjä* liittyy Pitkäsen mukaan "halu ja kyky toimia ihmisten kanssa teatterin menetelmillä. Et on se sitten esiintyjyyttä, ohjaajuutta tai mitä ikinä onkaan se oma ammattitaito. Ihminen ja teatterin menetelmät on mun mielestä ne kaks ydinkäsitettä mitkä ite näkee siinä." Ryhmänvetäjyyden kautta keskeistä käsitteessä on Dahlströmin mukaan myös kasvatuksellinen, koulutuksellinen tai pedagoginen elementti, ainakin verrattuna moniin muihin teatteriammatteihin. Muilla teatteriammatilaisilla hän tarkoitti mm. näyttelijöitä ja ohjaajia. Lampinen nosti muihin teatterialan ammattilaisiin verrattuna erottavaksi tekijäksi nimenomaan *ryhmänohjaajuuden*: "--jos mä vertaan muihin teatterialan ammatteihin, niin siihen sisältyy ryhmä, se on olennaista et se on ryhmän vetämistä, ohjaamista." Lampinen jatkoi pohdintaansa ryhmänohjaajuudesta:

Ja sitten taas ryhmäasia, ne on jokapäiväisiä, kun opetat [esimerkiksi] Stanislavskin metodeja ja samalla kun teet itseilmaisujuttuja, ilman et on tarkoitus mitään tietoa syöttää. Kyllä se on olennaista. Suoraan sanoen on vaikea kuvitella, kun teatteria on vaikea tehdä yksin, jos sun ammatti on teatteri-ilmaisun ohjaaja, vaik se termi on vähän hämärä, se kuitenkin viittaa ohjaamiseen, yleensä se tarkoittaa sitä et sulla on joku ryhmä minkä kanssa sä toimit, on se iso tai pieni, on ne nuoria tai vanhoja tai tehnyt teatteri tai ei niin on se ihan älyttömän olennaista että sulla on jotain käryä siitä miten ryhmä toimii, ryhmän vaihteita. Ne on kuitenkin aika pieniä asioita millä pystyy tekemään asioita uusiks, helpottamaan sitä työtä. Niin kyllä, se on siellä keskiössä, ja se pedagogiikka, olis se tosi olennaista.

Haastattelija: Sit siellä ytimessä on myös ohjaajuus?

Kyllä. (Lampinen.)

Ohjaajuus itsessään oli myös keskeinen käsitteen määrittäjä. *Ohjaaja* -sana löytyy käsitteestä itsestään, mutta se, määrittääkö se teatteri-ilmaisun ohjaaja - käsitettä, ei ole itsestäänselvyys. Kuten aikaisemmin alaluvussa 4.1.2 mainitsin, teatteri-ilmaisun ohjaa-

juus ei ole haastateltavien mielestä perinteisellä tavalla käsitettyä, autoritääristä ohjaajuutta. Ohjaajuus pitää siis myös avata ja määrittää, koska "se [onko ohjaajuus teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen ytimessä] riippuu siitä, mitä se tarkoittaa. Et onko se ohjaajuutta miten vedät ryhmää" (Dahlström). Haastateltava itse kertoi nostavansa ohjaajuuden teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen ytimeen. Dahlströmin mukaan autoritäärisellä ohjaajatyyllillä ei alalla eikä edes koulussa pärjää: "Se tietty ihmisten kanssa kommunikointi ei onnistu sillä tasolla, mikä ois vaadittavaa näissä hommissa. Se kommunikaatio." Teatteri-ilmaisun ohjaajan ohjaajuudessa olennaista on hänen mukaansa vuorovaikutus- ja kommunikaatiotaidot.

Kallio ja Lampinen lähtivät purkamaan teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitettä sitä kautta, että se on ammattinimike, tai "professio. Siihen, niinkun muihinkin ammatteihin liittyy tiettyjä taitoja. Tässä tapauksessa ne liittyy *teatteriin* ja *ilmasuun* ja *ohjaamiseen*. Eli ihminen joka osaa -- laaja-alaisesti teatteria tehdä." (Kallio.) Taidot tai työkalut nousivat muissakin haastatteluissa esille. Haastateltavat mainitsivat, että on tärkeää jättää teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen määrittelyyn ilmaa, koska juuri erikoistuminen mahdollistaa alalla pärjäämisen. "Keskiössä on siis ryhmä, ohjaajuus ja oma teatteripakki", tiivistä Lampinen. Omalla teatteripakilla hän tarkoitti spesialisoitumista johonkin teatterin osa-alueeseen, esimerkiksi *forum-teatteriin* tai *devisingiin*.

Tihinen nosti käsitteen keskeiseksi ytimeksi alati avoimena ja uudelle hereillä olevan mielen. "--kyl se joku ydin on siinä, että ei tukeudu itsestäänselvyysiin ja tapoihin, miten asiat on aikasemmin tehny. Ei vedä harjoitteita vaan sen takia et tää nyt on tää harjote. -- Ydin on siinä, että tapauskohtaisesti koko ympäröivää maailmaa haistellen mennään eteenpäin." Hän pohti itse näkökulmansa olevan freelance -näkökulma ja arveli, että jos olisi vakituksessa työsuhteessa, nostaisi esiin erilaisia asioita. Teatteri-ilmaisun ohjaajan työympäristön voidaan siis olettaa, ei vain kyseisen haastattelun vaan muidenkin haastattelujen pohjalta, vaikuttavan käsitteen määrittelyyn. Näin käsite on siis vahvasti sidoksissa tekemiseen, jonka määrittävyyden merkittävyyttä avaan kolmessa seuraavassa alaluvussa. Lisäksi haastateltava kertoi havainneensa koulutuksessa vahvasti tunnistettavana yhteiskunnallisen vaikuttamisen pohjavireen, ja nosti näin ytimeen, omien sanojensa mukaan hieman kärjistäen, halun muuttaa ja parantaa maailmaa ja vallitsevia olosuhteita.

4.2.3 Vaikea kysymys

Haastattelija: Kuinka määrittelet käsitteen teatteri-ilmaisun ohjaaja?

Kauhean vaikea kysymys itse asiassa. (Turpeinen.)

Ihan pikkusen paha. (Sirén.)

En ehkä määrittele sitä mitenkään (naurua). (Lampinen.)

Teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen määrittelemisen kysyminen oli vaikea kysymys suurimmalle osalle haastateltavista. Monet totesivat, että käsitteen yleispätevä määrittely on hankalaa, tai jopa mahdotonta. Tihinen vastasi pohdinnan jälkeen huomaavansa, "että oon nyt tässä ihan samanlaisissa vaikeuksissa tän kysymyksen kanssa nyt kun silloin kun sitä multa oikeasti kysytään."

Eroa haastateltavien ryhmien välillä löytyi jonkin verran sekä käsitteen avaamisessa itselle että käsitteen avaamisessa alan ulkopuolelle. Ryhmän A (pioneerit) haastateltavat vastasivat kysymykseen selkeimmin:

Teatterialan ammattilainen joka voi työskennellä teatterin ja draaman keinoin, joko taiteen piirissä tai muilla elämäkentillä. Lähtökohta on että se on ihan tietynlaista teatteriammattilaisuutta. (Louhija.)

Selitän että ne on osaajia, -- taiteen osaajia hirveen eri paikkoihin, useimmilla on -- teatterin työskentelemisen työkaluja, mutta hirveen monella on monitaiteellisemmin niitä työkaluja, joita he sitten voi soveltaa erilaisiin tilanteisiin, tehdä ammattilaisten kanssa esityksiä, tehdä esityksiä harrastajien kanssa, tehdä esityksiä ihmisten kanssa, joita ei kiinnosta teatteri yhtään, tehdä erilaisia tapahtumia, kouluttaa ilmaisua, ilmaisutaitoja, esiintymistä, pitää esiintymistyöpajoja. Teatteri-ilmaisun ohjaaja voi aika nopeasti kehittyä esim. taiteen perusopetuksen opettajaksi. -- Jos on joku, joka ei tiedä teatterista yhtään, selitän auki käyttämättä mitään ammatillisia sanoja. Koulutuksen kautta sitä selitän, koulutuksen valmiuksien kautta. (Koskeniemi.)

Ryhmän B (teatteri-ilmaisun ohjaajat) haastateltavat, vaikkakin kokivat kysymyksen hankalaksi ja joutuivat pohtimaan kysymystä ryhmää A:ta pidemmin, tiivistivät lopulta määrittelyn muutama lauseeseen. Ryhmän C (opiskelijat) haastateltavien vastauksista oli eniten tulkittavissa haasteita määrittelyyn. Haasteet johtavat siihen, että vastaukseksi saatetaan heittää ensimmäiseksi vitsivastaus: "Yleensä kun joku kysyy, vitsivastaus on et osaan kaikkee mut en mitään hyvin. Se on perusvastaus. -- Mut vakavasti miten määrittelin, en mä oikein tiä. -- en osais millään kiteyttää sitä mihinkään järkevään muotoon." (Dahlström.) Vitsivastaus voi olla tulkittavissa pakenemiseksi tilantees-

ta, jossa ei koe olevansa asiasta varma. Toinen samantyylinen vastaus on käyttää sanaa "jännä", jolla Pitkänen kertoi vastaavansa siihen, mikä teatteri-ilmaisun ohjaaja: "Teatterin moniammatillainen. Osaa näytellä, käsikirjottaa, ohjata ja sit pystyy teatterin avulla tekemään kaikkea muutakin jännää. Se jännä on yleensä siinä vastauksessa."

Toisaalta käsite koettiin hyväksi, toisaalta sen arveltiin sen olevan "jotenkin hätäratkaisu. Et ku ei olla keksitty mitään hyvää termiä, joka kuvais sitä ammattitaitoa mikä meidän koulutuksesta tulee niin sitten on otettu et teatteri-ilmaisun ohjaaja ja ajateltu, et se teatteri-ilmaisun kattais jotenkin sen soveltavan teatterin ja draaman--." (Kallio.)

Ammattinimekkeen katsottiin pääsääntöisesti palvelevan parhaiten ohjaaja-identiteettisiä "joilla on vahva vetäjä -osaaminen" (Kallio) tai pedagogisesti suuntautuneita teatteri-ilmaisun ohjaajia (Sirén) (ks. pedagogisesta suuntautumisesta liite 4: Metropolia - valinnaiset suuntautumispolut). Tämä huomio johtaa kysymykseen, pitäisikö käsite uudelleen määrittää, jotta esimerkiksi kouluista valmistuvat taiteellisesti tai tutkimuksellisesti suuntautuneet teatteri-ilmaisun ohjaajat kokisivat ammattinimekkeensä omakseen (ks. tutkimuksellisesta suuntautumisesta liite 4: Metropolia - valinnaiset suuntautumispolut)? Vai tulisiko koulutusta rajata selkeämmin ammattinimikettä vastaavaksi, jos ammattinimike määrittyy tarkoittamaan ohjaajaidentiteettisiä vetäjä-osaajia? Tässä kohdassa historian vaikutus näkyy mielestäni hyvin selvästi: kuten historiallisesta katsauksesta eli luvusta neljä käy ilmi, teatteri-ilmaisun ohjaajien alkuperäinen tarkoitus on ollut opettaa teatteri-ilmaisua kouluissa ja harrastajaryhmissä eli painotus on alkujaan ollut vahvasti pedagoginen ja ohjauksellinen. Tulisiko tämä alkuperä ja muutos tuoda esille selkeämmin? Tulkitsen, että käsitteen määrittäminen rajautuu edelleen vahvasti historian kautta - ehkä tiedostamattomasti? Palaan tarkemmin kysymykseen uudelleenmäärittämisestä alaluvussa 4.2.9.

Haastatteluista on tulkittavissa, että käsite oli haastateltaville itselleen melko selkeä. Käsite ei aiheuta siis ongelmia itselle, jokainen haastateltava tuntui pikemminkin olevan ennakko-oletukseeni nähden yllättävän sinut käsitteen kanssa. Haasteita aiheuttaa käsitteen sanallistaminen muille. Se, että käsitettä ei osata sanallistaa, häiritsee "sillon kun se tulee esiin, ei sitä mieltä muuten. Kun tulee esiin, kun joku kysyy et mitäs sit kun valmistut, no sitä sun tätä. Se on leijumista, lillumista." (Dahlström.) Turpeisen mukaan käsite pitää aina avata ihmisille, mutta hän ei koe sitä ongelmalliseksi. "Se vaatii mo-

nen lauseen selittelyt ja toisen ihmisen vastakyselyt ja niihin vastailut, mutta ainahan siitä puhumalla [selviää]....” Hän pohti kuitenkin, että esimerkiksi työnhaussa vaikeasti määriteltävä käsite saattaisi aiheuttaa ongelmia, ”jos se työnantaja ei tiä, mitä teatteri-ilmaisun ohjaaja on, mitä mä osaan, jos mä kirjotan hakemukseen olevani teatteri-ilmaisun ohjaaja niin mitä se sit kertoo sille, pitääkö se sit avata sille?”

Kysyttäessä sitä, eroaako käsitteen avaaminen itselle ja muille teatteri-ilmaisun ohjaajille siitä, kuinka käsitteen selittää muille kuin teatteri-ilmaisun ohjaajille, lähes yksimielinen vastaus oli kyllä. Vaikka yleinen tunne olikin se, että alan ulkopuoliset suhtautuvat positiivisesti teatteri-ilmaisun ohjaajiin, suhteessa alan ulkopuolisiin toimijoihin käsite koettiin taas puutteelliseksi, koska ”sitä aina saa selitellä ihmisille, et se ei aukee samalla tavalla kuin teatterin ohjaaja, näyttelijä, dramaturgi. Teatterin opettaja. Et ne heti kertoo jotain.” (Pitkänen.)

-- se on jännä, miten se eroo, tai miten sitä lähtee selittämään. Toisella tavalla ihmiselle joka tuntee ehkäpä ammattinimekkeet teatteriohjaaja ja näyttelijä -- kerron et siihen [teatteri-ilmaisun ohjaajaan] kuuluu perinteisen teatterin lisäksi soveltava teatteri et tehdään teatteria vaikkapa ei ammattilaisten kanssa. (Kallio.)

Ehkä kun ei läheskään kaikki sellaset, jotka on alallakaan tiä niin selittää sit semmoselle joka ei oo alalla. Koska se ei mee, ihmiset käsitteenä ymmärtää näyttelijän, kirjottajan, opettajan ja ohjaajan. (Dahlström.)

Ne, kenen kanssa toimitaan, ymmärtävät yleensä teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsitteen tekemisen kautta. ”Se tavallaan lunastaa itsensä siinä kun ollaan tehty et tätä tarkoittaa teatteri-ilmaisun ohjaajuus. Jos ketä se nyt siinä vaiheessa enää kiinnostaa” (Kallio). Haastateltava nosti esiin sen, että toimii mieluummin ryhmän kanssa ensin ja selittää sitten, että tätä se teatteri-ilmaisun ohjaajuus on. Selitys liittyy usein siihen, mitä on juuri tehnyt. Käsite avautuu tätä kautta parhaiten varsinkin ihmisryhmille, jotka eivät tiedä teatterista yhtään mitään. Käsitettä on vaikeampi avata irrallisena konkretiasta: ”-jos mä rupeisin mun kampaajalle selittää, niin en mä sitten tiedä et ymmärtäiskö se” (Kallio). Samaa pohti Tihinen: ”-- useimmiten se palautuu siihen, mitä on tekemässä, kerron että teatteri-ilmaisun ohjaaja on semmoinen joka voi toimia, niinkun jotkut toimii perinteisen teatterin parissa, mutta että se on opiskellut sitä, että miten teatterin ja draaman keinoilla voi [toimia] missä tahansa-- Sit nostan jonkun keissiesimerkin, et meillä on tällöinen hanke tässä. Käytännön esimerkkien kautta avaan.”

4.2.4 Haastavin opiskelun alussa, selkeytyy työn kautta

Täähän on just tällanen kysymys mihin ei kun arjessa puuhailee ja tekee siihen ei niin hirveesti joudu vastaamaan. (Tihinen.)

Se, että käsite on vaikeasti määrittyvä, koetaan yleisesti käsitteen suurimmaksi haasteeksi. Käsite ei avaudu, sitä joutuu selittelemään ja se koetaan osittain liian suppeaksi. Louhijan mukaan käsite ei ole sopiva "koska se ei tee pelkästään teatteri-ilmaisun opetusta, se on ihan harhaanjohtava." Louhijan vastaus tosin on siinä mielessä hämmäntävä, että käsite on teatteri-ilmaisun *ohjaaja*, ei teatteri-ilmaisun *opettaja*. Hänen vastauksensa painottuu kuitenkin ilmeisesti *teatteri-ilmaisun* kyseenalaistamiseen käsitteessä, ei *ohjaajan*. Turpeinen kertoi, että "mä en oo ehkä ikinä oikeen ees kyseenalaistanu sitä. Kyllä se minun mielestä on aika hyvä." Haastateltavien vastauksen ero selittyy jälleen kerran mielestäni sillä, kuinka haastateltavat määrittävät käsitteen *teatteri-ilmaisu*.

Jokainen B- ja C-ryhmän teatteri-ilmaisun ohjaajaksi valmistunut tai valmistuva haastateltava koki kuitenkin, että käsite sopii hänen omaan käyttöönsä. Kaikki haastateltavat myönsivät tekevänsä sellaista työtä, jota voi tehdä ammattinimikkeellä teatteri-ilmaisun ohjaaja. A-ryhmältä tätä kysymystä ei kysytty, koska he eivät ole opiskelleet teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksessa ja ovat näin ammatiltaan jotain muuta kuin teatteri-ilmaisun ohjaajia. Jokainen B-ryhmän haastateltava kertoi pohtineensa käsitettä ja pitävänsä sitä osittain hankalana tai suppeana, mutta painotti myös, että käsite ei ole häirinnyt ollenkaan omaa tekemistä. "Käsite on riittämätön, mut itselleni ja omalle työleni sillä ei oo väliä", kertoi Sirén.

Käsite koettiin selkeästi haastavimmaksi opiskelun alkuaikoina. Käsite selkeytyy työskentelyn myötä, ja lopulta määrittelyn pohtimiseen kyllästyy. "--kyllä me ollaan puhuttu paljon siitä, et mitä se on. Ainakin itse opiskeluaikana. Sitten kyllästy jossain vaiheessa, kun rupee ammatissa toimimaan" (Kallio). Haastateltava pohti, että käsite jää vaivaamaan todennäköisesti sellaisia teatteri-ilmaisun ohjaajia, jotka turhautuvat tai eivät lyö läpi. "--sit alkaa -- kyseenalaistaa sitä et onko vika minussa vai ammattinimikkeessä vai missä se, vaikka vika ei oo oikeesti kummassakaan niissä. Vaan vaikka onnessa." Hän kertoi, että oman opiskelunsa aikana käsitettä oli pyritty määrittelemään, mutta koska informaatiota tulee opintojen alkuvaiheessa paljon, "se ei oo vielä semmosta infoa, joka tulee lihaksi". Määrittely olisi Kallion mukaan parasta, jos se tapahtuisi opettajan

oman toiminnan kautta. ”Jälleen kerran toiminnassa enemmän kuin pelkästään sanassa.” Keskustelimme haastateltavan kanssa, voisiko kyse olla juuri siitä, että opiskelujen alkuaikoina käsitettä ei saa kiinnitettyä mihinkään, ennen kuin se konkretisoituu tekemisen kautta. Käsitettä voi näin olla alussa vaikea ottaa vastaan: ”Nii et minäkö [teatteri-ilmaisun ohjaaja]? (naurua) Pitääkö mun rakentaa mun identiteetti tämmösen höljyvän käsitteen varaan? Joo, ehdottomasti varmaan liittyy siihen.”

Kallio pohti edelleen, että käsite määriteltäisiin todennäköisesti vielä heikommin, jos koulussa ei olisi sellaista ”opiskelija-ainesta, joka vaatii määrittelyä joka vaiheessa ja kulmassa. Meillä on kuitenkin kai ihan valintaprosessin perusteella valikoitu astetta tiedostavampia opiskelijoita. Se väki saattaa olla semmmosta, et ne halua kovastikin kysyä et mitä tää on.” Haastateltava arveli, että jännite käsitteen määrittelyn ympärille syntyy mahdollisesti siitä, että opettajat ja henkilökunta haluavat paeta määrittelyn tekemistä. ”Koska se taas sotii semmmosta pedagogista vastausta, ettei kirjoitettas mitään tulikirjaimin jonnekin seinälle et se on tätä tai tota, vaan yritetään antaa vaihtoehtoja et voisko se olla tätä, tai jos sä löydät sen sinusta itsestäsi niin tuntuuko se et se vastais sitä.” Kuten haastatteluvastauksista on tullut ilmi, käsitteen epäselvyys häiritsee yleisesti opiskelun alkuaikoina. Tulisiko käsite siis määritellä opiskelun alkuaikoina selkeämpiä ja konkreettisemmin, ja hiljalleen tietoisuuden kasvaessa opintojen myötä laajentaa näkökulmaa käsitteeseen?

En mä itselleni koe sitä kauheen tärkeäksi, mut en mä haluis et sitä ois luotu kehtään hämmentämään. Et jos tuntuu että opiskelijat haluis lähteä sitä selvittämään, niin mun mielestä sitä vois lähteä rohkeesti selvittämään sitä, tutkimaan sitä tämmösissä työpajoissa, et tehdä vaikka opetuksen sisään, opettajien eri näkemyksiä tuoda sinne ja sit sieltä sais valita niinku omansa. Ei sitä kannata salailakaan. Et ihan yhtä hyvin kun voi näyttää siinä tietämyytensä voi näyttää myös tietämättömyytensä joka on ihan yhtä kiinnostavaa kun että jollain on selkeä tiukka käsitys, että ei tuota ja sitten taas toisella on ihan blanko se sana ettei se merkitse mitään. Se ois hauska sillailla avata. Ja sitten ehkä semmoinen yhteiskunnallinen keskustelu, jos ajattelee esim, teatterilehdessä tai muun alan lehdesä tai julkasussa sitä vois käydä et mitä se tarkoittaa et se ei tekis pahaakaan. Et jos vaikka tekis tämmösen historiakatsauksen, et mitä se on alussa ollut ja mitä se, mihin se nyt mielletään, mitä ihmiset oikeesti tekee. (Kallio.)

Lampinen puhui siitä, että kun hän aloitti opiskelunsa, tuntui tärkeältä määritellä, mitä teatteri-ilmaisun ohjaaja on, mutta tarve määrittelyyn väheni valmistumisen lähestyessä:

Niin et koenکو haastavaks [sen, että käsitettä on vaikea määritellä]? No varsinkin alkuaikoina kun ei tiennyt että mitä se on. Niinku ulkoaopeteltuja litanioita ladella -- Mut nyt kun on valmistumassa tuntuu että sehän vaan nyt on se, sellanen musta nyt tulee, must tulee teatteri-ilmaisun ohjaaja ja mä osaan tiettyjä asioita. -- se on itse asiassa kiinnostavaa, mä en koe enää niin suurta tarvetta määritellä sitä niin tarkasti että se on jotain tiettyä, -- mä koen että mulla on semmonen työkalupakki josta mä voi ammentaa eri suuntiin. (Lampinen.)

Lampinen kertoi kokeneensa siis alkuvaiheessa haasteelliseksi sen, että termiä on vaikea määrittää. Se, kokeeko käsitteen jatkossa haasteelliseksi, riippuu haastateltavan mukaan siitä, missä ympäristössä toimii. "Mä oon nyt 2 vuotta toiminu semmosten ihmisten kanssa, jotka tietää mitä se tarkoittaa tai on aiempaa [kokemusta]. En muista millon oisin joutunu viimeks selittelee." Alkuaikojen haastavuuteen liittyy se, että käsite on:

Aluks -- tavallaan joku sana, hassu, outo sana, joka ei tarkoita oikeestaan mitään, ja kauheen laaja. Sä voit olla ihan mitä sä haluat. En mä tiedä onks kauheen kivaa olla ihan mitä se ite haluat. Tai täytyis olla kauheen valmis, mä en usko että kukaan, kuka tulee tommoseen kouluun on... Tai no 15 opiskelijan ryhmästä luulen et voi olla 2, jotka on valmiita ottamaan vastaan sen et mä oon itse vastuussa siitä mitä mä täältä saan. Henkilökohtaisesti en ollu. Tai sitä ei oikeen tajuu. -- On tosi vaikea poimia sieltä aluks kun on näin paljon kaikkee. Mut sit kun siellä vähän aikaa muhii eikä jaksu olla koko ajan huolissaan siitä et mitä se nyt tarkoittaa. Ja olennaista on se, et käy tekemässä jotain koulun ulkopuolella. Tekee sitä itse asiaa, käy olemassa ryhmien kanssa. Siinä se konkretisoituu, et tätä se on. Kaikille konkretisoituu omalla tavalla, mulle se on muiden ihmisten kanssa toimimiseen teatterin parissa. (Lampinen.)

4.2.5 Määrittyä työn kautta, mutta vastaako työkenttää?

--sitä heti alkais selittämään että teatteri-ilmaisun ohjaajana minä teen sitä ja minä teen tätä mutta että niinku mitä se tarkoittaa. (Turpeinen.)

Ehkä sitä kertois tavallaan omaa kautta, mitä ite on tehny. Et mä oon tehny lasten kanssa esityksiä, ohjannu harrastajaryhmiä, erilaisia kursseja, leirejä. (Lampinen.)

Ainakin mulle henkilökohtaisesti [käsite määrittyä tekemisen kautta]. Tavallaan kaikki teatterialantytöt mitä teen on sitä, et sitä kautta. (Tihinen.)

Teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsite määrittyä siis sekä alan ulkopuolelle että myös osittain tekijöille itselleen tekemisen kautta. Määrittelyä alettiin usein purkaa sillä, mitä on itse tehnyt tai tekee. Teatteri-ilmaisun ohjaaja on käsitteenä niin laaja, että "keissiesimerkkejä" (Tihinen) tarvitaan konkretisoimaan yleisellä tasolla "höljyväksi" (Kallio) jäävää käsitettä.

Dahlström kertoi, että tekemisen avulla käsite konkretisoituu itselleen. Hänen mukaansa teatteri-ilmaisun ohjaaja on helpompi hahmottaa, kun se ei ole vain käsite vaan ”jonkunlainen työnkuva. Koska sitähan se on, kun ajattelee et jos sä menisit kuukausipalkalle, pystyisit määrittämään, että mitä työsopimuksessa lukee. Et mitä sä teet, oon teatteri-ilmaisun ohjaaja kuukausipalkalla, no mitä sä teet, no tätä ja tätä, se lukee sopimuksessa. Sit se ois helppo määrittää. Mut ei taida olla semmoista, että ois palkattu niin että virkanimike ois teatteri-ilmaisun ohjaaja. Et se on kuraattori tai tekee draamatyöpajaa.”

Kysymys siitä, vastaako teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsite työkenttää, jakoi mielipiteitä. Osan mielestä käsite on liian kapea-alainen vastaamaan työkentän todellista laajuutta. Näissä tapauksissa teatteri-ilmaisun ohjaaja määriteltiin suppeasti tarkoittamaan teatterialan ammattilaista, joka työskentelee kasvatus- ja koulutusnäkökulmasta (ks. teatteri-ilmaisun ohjaajan laaja ja suppea määrittely alaluku 4.1.1). Ne haastateltavat, joiden mielestä teatteri-ilmaisun ohjaaja määrittyi laajemmin kuvaamaan monipuolista teatterialan ammattilaista kokivat, että käsite vastaa työkenttää. Myöskin ne haastateltavat, jotka määrittivät lähtökohtaisesti teatteri-ilmaisun ohjaajan suppeasti totesivat, että jos käsite määritellään laajemmin, kuten sen voi haastateltavien mielestä tehdä jos niin yleisesti päätetään, käsite vastaa työkenttää.

Kaikki sellanen työ jossa mä selvästi huomaan sen, että se mun koulutus -- on jollain tavalla antanu siihen voimavaroja, mulla ei oo mitään syytä olla väittämättä että tää ei millään tavalla ois teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvaa. Mun mielestä avara ja laaja käsitys siitä, mikä on teatteri-ilmaisun ohjaajuutta on ihan hyvä olla ihmisen elämässä. (Tihinen.)

Mä en oo ikinä ajatellu, että se haittais, mutta tosiasia on varmasti se, et se ei vastaa sitä, mitä teatteri-ilmaisun ohjaajat tekee. Vaan ne tekee laajemmin ja enemmän just prosesseja eri paikoissa, tiloissa ja tilanteissa. (Kallio.)

Omast mielest se [teatteri-ilmaisun ohjaaja] ei täl hetkel vastaa sitä, mitä me osataan, ainakaan kansankielisenä ilmaisuna. -- Mun mielestä se [teatteri-ilmaisun ohjaaja] on yks pieni siivu [teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattitaitoa]”. (Pitkänen.)

Yllä olevista haastateltavista Tihinen ja Kallio määrittivät teatteri-ilmaisun ohjaajan laajasti, jolloin heidän mielestään käsite vastaa työkenttää. Pitkänen taas käsitteli vastausta teatteri-ilmaisun ohjaajan suppean määritelmän kautta. Hän ei itse kokenut, että hänen oma määritelmänsä teatteri-ilmaisun ohjaajuudesta on suppea, mutta että

kansankielelle käännettynä eli siten, kuten käsite suoraan avattuna ymmärretään, käsite on liian suppea.

Kysymys jakoi mielipiteitä paitsi haastateltavien kesken, myös haasteltavien itsensä vastauksissa. Sama haasteltava saattoi olla ensin sitä mieltä, että käsite ei vastaa työkenttää ja sitten sitä mieltä, että se vastaa, kuten seuraavista lainauksista näkee. Tällainen vastausrakenne oli yleistä käyttämälleni pohdiskelevalle ja avoimelle haastattelumenetelmälle.

Niin no ei se oikeastaan, ei se kyllä vastaa. Vähän riippuu niinku että jonkun ihmisen kohdalla se vastaa mutta jonkun kohdalla taas sitten ei ollenkaan. Riippuu ihan siitä että mitä se ihminen päättää tehdä. -- Toisaalta sitten tuntuu että ihmiset ei käytä teatteri-ilmaisun ohjaaja -titteliä tuolla maailmalla kauheesti muuten kun sitten semmosissa työpaja ja ohjaustöissä. Mutta ei se kyllä niin oikein... (Turpeinen.)

Kyllä varmaan joo [teatteri-ilmaisun ohjaaja –termi vastaa todellisuutta työkentästä]. Toisaalta näen oman työllistymiseni niin, että tulen osittain tekemään teatteri-ilmaisun ohjaajan hommia ja osittain jotain omaa taiteellista hiippailua ja osittain enemmän sosiaalialaan liittyvää. Mutta voisko kaikki mennä teatteri-ilmaisun ohjaajan alle? Kun kuitenkin sen näkee siinä opetus- ja yhteisötyössä. Jotenkin se määrittää vaan sitä osa-aluetta siitä työstä. (Turpeinen.)

Se, vastaako teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsite työkenttää riippuu siis selkeästi siitä, kuinka teatteri-ilmaisun ohjaaja tai teatteri-ilmaisu –käsitteen määrittää. Turpeinen pohti itsekkin sitä, että ”ehkä se minun määritelmä on aika suppee. Ehkä se [minun käsitykseni] on jotenkin pelkkää soveltavaa, kai se voi olla tosi paljon muutakin ja silti että ihminen kokee ittensä teatteri-ilmaisun ohjaajaks”. Kiinnostavaa on se, että ”pelkkää soveltavaa” nähdään ilmeisesti myös suppeana määrittelynä, vaikka se on paljon laajempi suhteessa kasvatus- ja koulutusnäkökulmaan. *Soveltava teatteri ja draama* tuntuu siis myös kaipaavan käsitteenä tarkennusta. Ehkä tässä vastauksessa kysymys on siitä, että haastateltava määrittää *soveltavan* suppeasti?

4.2.6 Työskentely teatteri-ilmaisun ohjaajana - työskentely muulla ammattinimikkeellä

Toki nyt kun ihmisiä on jo aika paljon kentällä jotka sitä tekee, ei sitä kauheesti enää joudu selittelee. Mut huomaa tiettyjä tilanteita missä, en oo ehkä ite käyttäny, mutta muut teatteri-ilmaisun ohjaajat käyttää itsestään termiä teatteriohjaaja tai ohjaaja vaan, koska välttääkseen sen selityksen. Jos se tavallaan siinä kontekstissa on olennaista vaan se ohjaajuus, sit et ”mikää?”. (Lampinen.)

Monella haastateltavalla oli sellainen kuva, että useat teatteri-ilmaisun ohjaajat työskentelevät mielellään jollain muulla ammattinimikkeellä kuin teatteri-ilmaisun ohjaajana. Ilmiöön löydettiin kolme mahdollista syytä:

1. On kyllästytty selittämään käsitettä
2. Joku muu käsite kuvaa tehtyä työtä paremmin kuin teatteri-ilmaisun ohjaaja
3. Hävetään käsitettä

Ensimmäinen ja toinen syy liittyvät selkeästi käsitteen vaikeaan määrittämiseen ja siihen, että käsite ei avaudu helposti. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö kyseinen teatteri-ilmaisun ohjaaja olisi sinut oman ammattinimikkeensä kanssa ja haluaisi työskennellä teatteri-ilmaisun ohjaajana.

Pitkänen kertoi huomanneensa kentällä, että jotkut tunnetut teatteri-ilmaisun ohjaajat mainitsevat mieluummin muut koulutuksensa tai ammattinimikkeensä ja jättävät teatteri-ilmaisun ohjaajan kokonaan mainitsematta. Syyksi hän pohti, että "luulen, et ne on kyllästynyt selittelemään, mitä se tarkoittaa. Harva tietää mitä *teatteri-ilmaisun ohjaaja* tarkoittaa. On helpompi sanoa, et oon tämmönen *draamaohjaaja*."

Kallio totesi, että hän käyttää monesti työssään esimerkiksi ammattinimikettä *teatteriohjaaja*, *ohjaaja* tai *vetäjä* siksi, että työskentelyssä ei jäätäisi jumiin siihen, mitä *teatteri-ilmaisun ohjaaja* tarkoittaa. Hän kertoi selittävänsä vasta tekemisen jälkeen olevansa *teatteri-ilmaisun ohjaaja* ja että se tarkoittaa tätä mitä juuri tehtiin. Hän puolsi ratkaisuaan sillä, että työtavat ovat usein melko samanlaiset kuin teatteriohjaajalla, ja hänen omalla ammattinimikkeellä ei tekemisen kannalta ole merkitystä. Näin tekeminen ei suotta vaikeudu ja junnaa epäolennaisessa asiassa. Kallio kertoi myös, että ne, kenen kanssa hän työskentelee, puhuvat toisilleen "et se teatteriohjaaja tulee sit tekee sen hommaan, tarkottaen teatteri-ilmaisun ohjaajaa. Ja me tehdään sen kanssa näytelmä. En lähde korjaamaan, koska ei sillä oo merkitystä."

Teatteri-ilmaisun ohjaajien ratkaisuun käyttää jotain muuta ammattinimikettä suhtauduttiin kahtalaisesti. Toisaalta ratkaisu ymmärretään: "-- en ihmettele, että ihmiset pakenee tällasten titteliä kuin *teatteriohjaaja* taakse, koska sillä ne kätevämmän mää-

rittää, mitä ne oikeesti tekee” (Tihinen). Tosin tulkitsen, että haastateltavan käyttämä sana *pakenee* viittaa siihen, että ratkaisua ei täysin hyväksytä.

Toisaalta pohdittiin, että ratkaisu voi mahdollisesti olla yksi nimenomainen syy siihen, että *teatteri-ilmaisun ohjaaja* -käsite ei ole ammattikentällä tunnettu ja arvostettu. Kallio pohti, että jos teatteri-ilmaisun ohjaajat eivät käytä tai käyttäisi ammattinimikettään, ”niin kyllä se unohtuu”. Jos ammattinimikettä ei käytetä, myös ihmisten, kenen kanssa teatteri-ilmaisun ohjaajat työskentelevät, on vaikea tietää teatteri-ilmaisun ohjaajien koulutusohjelmien olemassaolosta. ”Me vaietaan itsemme kuoliaaks, kyllä siinä semmonen vaara on, jos ois passiivinen kapina nimekettä vastaan. Jos sitä ei koeta omaksi.”

Kallio oli tosin itse sitä mieltä, että teatteri-ilmaisun ohjaajat käyttävät ammattinimikettään, vaikkakaan eivät ”lähde sillä ylpeilemään”. Dahlströmin mielestä taas teatteri-ilmaisun ohjaajuus on nimenomaan ”--aika paljon identiteettikysymys, teatteri-ilmaisun ohjaajana pitäis löytää rauha sisällään sen kanssa. Seisoa siinä tontillaan ylpeästi.” Se, että yksittäiset teatteri-ilmaisun ohjaajat kantaisivat ammattinimikettään ylpeästi, saattaisi nostaa ammattinimikkeen yleistä arvostusta ja tietoisuutta.

Kallio mielsi, että toisen ammattinimikkeen käyttö ei välttämättä liity siihen, ettei ammattinimikettä haluttaisi käyttää vaan että sen ei koeta vastaavan kaikkia teatteri-ilmaisun ohjaajien työnkuvia. Hän avasi toisen nimikkeen valintaa vertaamalla teatteri-ilmaisun ohjaajaa insinööriin, joka esimerkiksi sähköpostia lähettäessään ei käytä insinööri-nimikettä vaan sen firman yhteystietoja ja sitä toimenkuvaa, jossa hän kulloinkin työskentelee. ”Usein kun mun pitää esittäytyä itsenäni vaikka ensimmäistä kertaa, jos tapaan vaikka opettajan ja lähetän sähköpostii, jossa haluan kertoa itsestäni, mä laitan sillon et -- teatteri-ilmaisun ohjaaja --. Mut se ei palvele se teatteri-ilmaisun ohjaaja sitä merkitystä, et jos mä selvittelen jotain hankkeen raha-asioita, et mä laitan siihen perään et teatteri-ilmaisun ohjaaja täältä selvittelee raha-asioita. Sillon mä etsin toimenkuvaa vastaavan nimikkeen.”

Kallio ajattelee, että nimikkeet, termit ja ”ammattihommelit” ovat ylhäältä päin annettuja tietyn koulun, organisaation tai järjestelmän olemassaolon takia. ”Se on paperilla

se teatteri-ilmaisun ohjaaja mut sillon muistan valmistuessani ajattelin valmistuvani taidetyöläiseksi jollain lailla. En mä nähny et siinä oli mitään kauheen hankalaa.”

Pitkänen kertoi tekevänsä töitä nimellisesti toisella ammatillaan eli draamakasvattajana, ainakin vielä ennen valmistumistaan. Hän kertoi, ettei saisi töitä ilman toista ammattiaan. ”Mut käytännössä se on nimike, käytännössä mä teen niitä töitä suurelt osalt niil taidoil mitä mä oon täs koulutuksessa saanu ja sovellan niitä sit siihen mitä mä oon ennen oppinu.” Pitkänen mainitsi itse, että ”mul ei kyl oo sitä et mä häpeisin sitä tutkintoa, mut täl hetkellä se ei oo viel se mikä työllistää mut se nimike.”

Kiinnostavaa pohdintaa nousi esiin, kun haastateltavien kanssa keskusteltiin kolmanesta syystä työskennellä jollain muulla ammattinimikkeellä kuin teatteri-ilmaisun ohjaajana: ammattinimikkeen häpeämisestä. Haastateltavista kaksi totesivat välillä häpeävänsä ammattinimikettä. Kallio myönsi, että ”mua vähän hävettää kirjottaa mun nimikirjotuksen perään vaikka sähköpostissa et teatteri-ilmaisun ohjaaja. Se kuulostaa semmoselta leikkikouluohjaajalta.” Hän jatkoi, että sana kuulostaa ”pöljärkeeltä”, koska ”se kuulostaa vähän semmoselta leiki ja laula kanssamme.” Dahlström taas kuvasi, että ”hävettää kun sitä ei pysty sanallistamaan --”. Pitkänen koki hankalana sen, että ”sitä saa aina selitellä ihmisille”. Selittely johtanee siihen, että *teatteri-ilmaisun ohjaaja* -käsitteen käyttämistä saatetaan jopa välttää, jotta selittelyltä vältyttäisiin. Haastateltavat pohtivat, että pitkä selityslitania tuo käsitteeseen ”selittelyn makua” (Pitkänen), joka taas syö käsitteeltä uskottavuutta.

Muut haastateltavat totesivat käyttävänsä itse nimikettä, mutta tiedostavansa vahvasti, että alalla häpeää esiintyy. Osa kertoi kuulleensa opiskeluaikana kommentteja, että valmistuttuaan kyseinen henkilö ei tulisi koskaan mainitsemaan olevansa teatteri-ilmaisun ohjaaja. Pitkänen vertasi teatteri-ilmaisun ohjaajien ammattiylpeyden puutetta suomalaisten kansalaisylpeyden puutteeseen ja totesi, ettei arvostusta tule muualta, jos ei opita arvostamaan itseä:

-- teatteri-ilmaisun ohjaajat on vähän niinku suomalaiset. Mato Valtonen oli vähän aikaa sitten puhumassa aamu-TV:ssä, ja se sano et se on ihan käsittämätöntä et kun Suomi valittiin Guardianissa maailman parhaaks maaks niin suomalaiset reagoi et toi on nyt vaan tommonen, et ei se oikeesti oo silleen. Sen sijaan et meillä ois ollu hirveet bileet. Se on käsittämätöntä, ettei voida olla ylpeitä siitä mitä tehdään ja mitä se on. Teatteri-ilmaisun ohjaajilla on mun mielest vähän sama. Et tosi vaivautuneita ollaan siitä et ollaan teatteri-ilmaisun ohjaajia, tää ei

päde kaikkiin, mut semmosta ilmapiiiri on. Et oon kuullu semmosii kommentteja et mä en ainakaan tuu kertoo et mä oon teatteri-ilmaisun ohjaaja kun mä tuun valmistumaan. Mikä kuulostaa siltä et mitä hittoo, et miks. Ja joku semmonen tosi vääristyny kuva et meitä ei arvosteta kentällä, kun eihän meistä edes tiedetä kentällä. Tarpeeks. Se arvostus tehdään sillä et käytetään sitä nimikettä ja tehään hienoja juttuja.

Pitkänen jatkoi pohdintaansa miettimällä, että menestystarinoiden ja sankarihahmojen puuttuminen saattaa johtaa siihen, ettei osata olla ylpeitä omasta ammattinimikkeestään. Toinen syy voi hänen mukaansa olla se, ettei teatteri-ilmaisun ohjaajilla ole sellaista ammattia, johon he selkeästi työllistyvät. "Et me ei voida tän jälkeen hakee kiintiöpaikoille teattereihin". Kolmanneksi syyksi hän nosti sen, että osa teatteri-ilmaisun ohjaajista haluaisi tosiasiallisesti olla jotain muuta, esimerkiksi näyttelijä tai teatteriohjaaja: "--se on käsittämätöntä, kuinka moni mejän koulusta haluis olla näyttelijä, ainakin ykkösellä vielä. Ehkä osalta ne vähenee, sit se muuttuu kohti sitä ohjaajuutta. Ja osa tekee sen et ne alkaa ohjata nuoria, koska niitä ne saa ohjata. Mut osalle sekin tuntuu sekundavaihtoehdolta, joka on käsittämätöntä, koska itelle se on kunnia."

Vaikka termin selittäminen tuntuu haastavalta, yleisesti kokemus kuitenkin on, että "en usko että sen sähköpostin saaja ihmettelee sitä tai muut et teatteri-ilmaisun ohjaaja" (Kallio). Tihinen epäili, että tosiasiallisesti maailmalla ei varmasti ole mitään vaikeutta ottaa vastaan teatteri-ilmaisun ohjaajia. Toisin kuin alaluvussa 4.2.3 totesin, ehkä haastateltavien vastauksista voisi olla tulkittavissa, että eniten käsite häiritsee sittenkin teatteri-ilmaisun ohjaajia itseään.

Haastateltavat totesivat toisaalta myös yksimielisesti, että teatteri-ilmaisun ohjaaja ei tunnu olevan enää niin usein kakkosvaihtoehto kuin aikaisemmin. Tämän ovat huomanneet vallankin sekä koulussa työskentelevät opettajat että kolme tai neljä vuotta koulussa opiskelleet. Muutos lienee siis jokseenkin tuore, koska kolme tai neljä vuotta koulussa opiskelleet ovat pystyneet selkeän muutoksen havaitsemaan. Haastateltavat pohtivat, että lisääntynyt tietoisuus ammatista ja ammatin jo sen verran pitkä ikä, että osa opiskelijoista on esimerkiksi lapsena tai nuorena ollut teatteri-ilmaisun ohjaajan ohjattavana, vaikuttaa varmasti siihen, että yhä useampi hakee teatteri-ilmaisun ohjaajakoulutukseen ensimmäisenä vaihtoehtona. Tämä taas vaikuttanee siihen, että yhä useampi teatteri-ilmaisun ohjaaja työskentelee ylpeästi teatteri-ilmaisun ohjaajana, joka taas omalta osaltaan vaikuttaa positiivisesti ammattinimikkeen vakiintumiseen.

4.2.7 Miksi käsite tulisi määritellä tarkemmin?

Tää vetää aika syvien mietintöjen ääreen. Koska nimeäminen on hirveen tärkeää. Sanotaan että se titteli ei oo mulle ollu työssä este toteuttamasta mitään, mutta kyllä se aina vaatii isoja jatko[selityksiä]. (Tihinen.)

Vaikka osa lähinnä B-ryhmän haastateltavista osittain koki ainakin haastattelun alkuun kysymyksen määrittelystä triviaaliksi ja turhaksi, moni tuli käsitettä pyöriteltyään siihen tulokseen, käsitteiden määrittäminen teatterialalla olisi yleisemminkin tarpeellista.

Lampinen nosti esiin jo aikaisemmin käsitellyn koulutusohjelman epämääräisyyden suhteessa käsitteen epämääräisyyteen. Hän pohti, että vaikka kokeekin, ettei käsitteitä ja työkenttiä pystytäkään määrittelemään yksiselitteisesti, tarkemmat ja konkreettisemmat esimerkit työkentältä vahvistaisivat alkuajan tarttumapintaa. Haastateltava pohti, että "se alkukokemus opiskelusta on -- höttöö -- ja koulutuksen epämääräisyys" on "selkeästi vaikuttanut" hänen käsitykseensä teatteri-ilmaisunohjaaja-käsitteestä.

Ehkä se on alaa koskeva isompi kysymys, et oisko tärkeää määritellä peruskentät. Et nää on ne peruskentät ja lisäksi voidaan... Ehkä se oiskin järkevää, että ihan vaan naurettavasti isketään joku että on koulut ja sitten teatterit ja näin. Ehkä se vois helpottaa. Kun se on, et erilaiset yhteisön ja luetellaan miljoona ja sit se jää tälleen, et, ainakin ekalla vuosikurssilla, et en mä ainakaan haluu mihinkään yhteisöön, hirveetä. (Lampinen.)

Tihinen pohti, että ihmiselle on yllättävänkin tärkeää se, että on ammattinimike ja että "nimeäminen on hirveen tärkeää." Hän kertoi ajatelleensa "että se [teatteri-ilmaisun ohjaaja] ei oo kovin täsmällinen nimike sille mitä työks tehdään." Vaikka tittelin epätäsmällisyys ei ole ollut hänelle itselleen haitaksi, hän mainitsi, että käsitteen vaatimat pitkät jatkoselitykset tuntuvat joskus raskailta.

Pitkänen taas oli sitä mieltä, että jos käsitteen tarkoitus olisi selkeä, hän ei tuntisi määrittävänsä enää vain omaa osaamistaan selittäessään, mitä teatteri-ilmaisun ohjaaja tarkoittaa, vaan pystyisi sanomaan, miksi ammattinimike on sellainen. "Ja ei tuntuis selittelyltä. Koska siltä se usein tuntuu kun kertoo ihmisille et mitä tää tarkoittaa et mä oon teatteri-ilmaisun ohjaaja."

Koskenniemi nosti pohdintaan määrittelyn tarpeellisuuden suhteessa kentän ja toimijoiden suuntaan. Jälleen kerran keskusteluun nousi kysymys teatteri-ilmaisun ohjaajien

ja teatteriohjaajien suhteesta. Koskenniemi kertoi havainneensa, ettei teatteriohjaajien liitossa tunnuta ymmärtävän, mitä teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsite "tarkkaan ottaen pitää sisällään, ja ne ei edes muista sitä termiä. -- Kyllä se siinä mielessä tarvii selkeyttämistä." Sisällöllistä selkeyttämistä on hänen mukaansa koulutusohjelmien tehtävä koko ajan. "Se tarkoittaa, että selkiytetään sitä, mikä opetussuunnitelma on, mitä luvataan käsitteellä teatteri-ilmaisun ohjaaja." Hän pohti, että jos koulutus muuttuisi radikaalisti ja "aletaan luvata jotain muuta" käsitteellä teatteri-ilmaisun ohjaaja kuin mitä tällä hetkellä luvataan, nimeke pitää muuttaa. Tämän hetken ongelma on kuitenkin Koskenniemen mielestä aktiivinen valtataistelu "siitä, että mitä tässä maassa koulutetaan." Käsitettä olisi siis hyvä selkeyttää, jotta teatteri-ilmaisun ohjaajien koulutuksen tärkeys voitaisiin selkeästi perustella. Muutkin haastateltavat pohtivat, että profiloituminen muualle kuin siihen, mitä Teatterikorkeakoulu kouluttaa, on tärkeää. Haastateltavien mielestä ei ole järkevää lähteä kilpailemaan esimerkiksi Teatterikorkeakoulun kanssa:

Meillä murros on ollut pari vuosikymmentä voimakkaana. Teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsite on aika vakiintunu. -- Yhä edelleen sitä myymisen työtä on tehtävä, että selkeyttää kulttuurin alalla työskenteleville ihmisille, mutta myöskin yhä enenevässä määrin kolmannelle sektorille, vapaaehtoistyöhön, myöskin liikemaailman ja yritysten suuntaan, että mitä teatteri-ilmaisun ohjaajat voisivat tehdä. Mutta huom., mä korostan, että myös Teatterikorkeakoulusta valmistuneet ihmiset tekevät niitä samoja asioita. --Et siinä mielessä, tässä käytännön mielessä kannattaa selkiyttää sitä teatteri-ilmaisun ohjaajaa --. (Koskenniemi.)

Päätöksiä käsitteiden määrittämiseen pitäisi Lampisen mukaan tehdä "koska ne on semmoisia minkä kanssa operoidaan päivittäin. Et jos niillä tarkoitetaan eri asioita niin onhan se [vaikeaa]". Hän korosti, "että aina voidaan sanoa, että yhden mukaan tai tää on yks määrittely. Toki määrittelyjä on aina niin paljon kuin tekijöitä, mutta tästä voidaan lähteä, tässä on ne perusasiat. Ja tästä voi olla eri mieltä." Lampinen jatkoi, että "on vaikeaa saada sitä [teatteri-ilmaisun ohjaajaa] yhteiseen keskusteluun, jos ei pysty sanomaan mitä tällä tarkoitetaan." Absoluuttista määritelmää ei hänen mukaansa tarvitse löytää, vaan pikemminkin "ehdotus keskustelun pohjaksi." Lampinen muistutti, että vaikka keskustelussa tai tietyllä kurssilla tehtäisiin päätös, mitä milläkin käsitteellä tarkoitetaan, se ei tarkoita, että voisi tai tarvitsisi päättää, mitä käsitteet tarkoittavat yleismaailmallisesti.

Lampinen mainitsi lisäksi, että hänen mielestään käsitteitä on yleisesti vaikeaa määritellä silloin, kun niistä ei ole tietoisuutta. Tämän vuoksi käsitteiden tietoisuutta olisi

yleisen määrittelyn kautta vahvistettava, koska ihmiset "ei pysty vastaanottamaan sitä, et se nyt voi olla vähän tollasta ja tällasta."

Alalla on haastateltavienkin mukaan yleistä se, että yhdelle sanalle löytyy useampia merkityksiä. Tämä olisi haastateltavien mukaan hyvä tiedostaa ja osata selittää, miten itse käsitteen ymmärtää. "Koska silloin se perustuu johonkin eikä se oo vaan semmosta et musta tuntuu. Ja silloin on myös helppo olla eri mieltä, kun ollaan jotain mieltä." (Lampinen.) Dahlström näkee käsitteen määrittelyyn liittyvät ongelmat "-- kielikysymyksenä, että kieli elää ja tulee uusia merkityksiä ja muuta. Mä näen tärkeeks, et jos puhutaan yleisestä ammattitermistöstä, se pitää käsitellä, tai jos on esim. semmoisia termejä, joilla on monta merkitystä, pitää tehdä selväks et mikä hänen kulmansa siihen on. Kun on sanoja, kuten *draama*, mille voi antaa vaikka kolme merkitystä, et mulle se tarkoittaa tätä."

Kaksi haastateltavista kyseenalaisti tarkemman määrittelyn tarpeellisuuden. Sirén kertoi, että hänen kenttäkokemuksensa mukaan käsitettä ei problematisoida työkentällä eikä se herätä kyselyjä. Kallio nosti kertoi havainneensa, että tietäntyypiset ihmiset, esimerkiksi syrjäytyneet, eivät kysy perusteluja tai vaadi määrittelyä, vaan ovat tyytyväisiä toimintaan, kun taas "tietäntyypiset, lähinnä keskiluokkaiset tiukan tai tietynlaisen maailmankuvan rakentaneet mielellään kysyy määrittelyä, et osaatsa perustella miks sä oot olemassa, mikä taas sotii mun maailmankuvaa vastaa. Et taiteen ei tarvii perustella mitään, siten teatteri-ilmaisun ohjaajuuden ei tarvii loppujen lopuksi tulla perustelluksi muuten kuin että jos se tuottaa ihmiselle onnea se on hyvä juttu. -- Et ne kysyy joil on vara."

Usean haastateltavan mukaan tarkempia määrittelyjä alalla olisi siis kuitenkin tärkeää tehdä. Nekin haastateltavat, jotka pitivät kysymystä alkuun turhana, tulivat lopulta siihen tulokseen, että joitakin peruskäsitteitä olisi hyvä selkeyttää, tai selkeyttämistä ei ainakaan pitäisi paeta jonkun niitä vaatiessa. Kuka sitten tekee tämän selkeytyksen? Mitkä tahot vaikuttavat käsitteiden määrittelyyn?

4.2.8 Mitkä tahot vaikuttavat määrittelyyn?

Kyl se varmaan -- on niin, että mikä on oppilaitoksessa annettavan opetuksen suhde ympäröivään maailmaan, miten ne teatteri-ilmaisun ohjaajaksi itseään kutsuvat ihmiset, mitä ne tekee ja miten toimii tässä maailmassa. (Tihinen.)

Koulutusohjelmia pidettiin selkeästi tällä hetkellä vaikutusvaltaisimpana tahona, jotka vaikuttavat ja joilla on jopa velvollisuus määrittää suhteellisen nuoren ja pienen alan käsitteet. Toinen selkeä käsiteitä määrittävä taho oli työkentällä toimivat ammattilaiset, jotka määrittävät käsitteitä tekemänsä työn kautta. Muutama nosti esiin tieteellisesti tehdyn tutkimuksen, mutta mainitsi toisaalta myös, että alalla ei ole vielä ylempää korkeakoulututkintoa tuottamassa tieteellisesti korkeasti arvostettua tutkimusta ja pohti toisaalta myös, onko tieteellisellä tutkimuksella loppujen lopuksi enää kovinkaan suurta merkitystä nykymaailmassa. Lisäksi mainittiin alan sisällä olevat muut ryhmät ja niiden tietoisuus siitä, että teatteri-ilmaisun ohjaajat ovat olemassa koulutustasolla, "et se ei oo sellanen et mitä toi on ja mitä ne tekee" (Lampinen). Haastateltava kertoi lukeneensa lehdestä artikkelin, jossa Teatterikorkeakoulun rehtorilta oli kysytty, kuinka helppoa vammaisryhmän pääsy tekemään teatteria olisi. "Se viittas että nykysin koulutetaan myös teatteri-ilmaisun ohjaajia, jotka tekevät tällaista työtä. Et sitä kautta se myös vahvistuu."

Louhijan mukaan ongelma tosin on siinä, että kenellekään tässä maailmassa ei anneta valtaa selventää käsiteviidakkoa. Kyseessä ei hänen mukaansa ole vain Suomen ongelma, vaan ongelma tuntuu olevan maailmanlaajuinen: "kukaan ei anna kenellekään valtuuksia määritellä, ei työryhmässä eikä oppilaitoksessa. Kun on intohimoisia teatterihmisiä ja asiantuntijoita koolla, ei ne niin vaan anna periks mitä milläkin nimellä kutsutaan. Sillon kun ihmiset on innovatiivisia ja intohimosia, sille on ominaista, ettei niitä niin vain suitsita."

Selkeät kaksi suurta linjaa olivat annettava opetus ja työkentän toiminta. Painotukset vaihtelivat vahvastikin haastateltavien kesken.

Teatteri-ilmaisun ohjaajia kouluttavilta koulutusohjelmilta kaivattiin yhteisiä päätöksiä ja linjanvetoja siitä, mikä oikeasti kuvaa teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattitaitoa. Tässä ammatinkehittymisen vaiheessa määrittäminen koettiin yleisesti lähtevän oppilaitoksesta. "Mun mielestä sen pitäis lähteä kaikista niistä oppilaitoksista mistä ne koulutetaan."

Pitäis niiden yhdessä päättää linjaus ja mikä oikeesti kuvaa tätä ammattitaitoa.” (Pitkänen.)

Selkeytystä koulutusohjelmilta penättiin erityisesti profiloitumiseen. Haastateltavat kertoivat selkeästi tiedostavansa, että koulutusohjelmat profiloituvat eri painotuksiin. ”Kyllä musta ainakin Metropolialla ja Turun taideakatemiolla on ihan selkeät erot. -- Pari vuotta sitten -- surfailtiin koulujen sivuilla, ihan kuin ois hakenu eri ammatteihin.” (Lampinen). Haastateltavan käsityksen mukaan Metropolia ammattikorkeakoulu keskittyy soveltaviin metodeihin ja yhteisöjen kanssa toimimiseen, Kokkolan sivuilla oli kerrottu, että opiskelijat jäisivät koulua ympäröivälle alueelle toimimaan, ja Turku on ”paljon vahvemmin taiteellisesti suuntautunut”. Lampinen pohti, selkeyttäisikö tilannetta se, että koulutusohjelmat artikuloisivat julkisesti selkeämmin profiloitumisensa kohteen. Joka tapauksessa hän oli sitä mieltä, että koulun pitäisi ”olla tietoinen, mitä se tekenee. Se ei voi olla silleen et me täällä vähän kaikkee. Tai voi se olla, mut sithän sieltä tulee ihmisiä jotka on vähän kaikkee. -- Kyl koulun pitää tietää, mikä on sen linja.”

Osa haastateltavista kertoi pohtineensa, kuinka paljon opettajakunta vaikuttaa käsitteen, opiskelun ja alan määrittymiseen. Itse olen miettinyt, kuinka paljon sillä on vaikutusta, että opettajakunnasta suhteellisen pieni määrä on ainakin omana opiskeluaikanani ollut teatteri-ilmaisun ohjaajia. Henkilökunnasta löytyy muun muassa dramaturgeja, teatteriohjaajia ja näyttelijöitä. Kuinka tärkeää on se, että koulutuksessa olisi opettamassa teatteri-ilmaisun ohjaajia, riippuu Lampisen mielestä ”niitten ammattitaidosta. Kyllä se on tärkeätä, riippuu mitä ne opettaa. On tärkeätä, että mua opettaa ammattitaitonen teatterihistorian opettaja ja ammattitaitonen dramaturgi jos ne on niitä asioita, mitä opiskellaan. Mutta kyllä niissä teatteri yhteisössä ja opetuksessa kurssissa oli hyvä. On tärkeätä, että on sen alan huippuja, ammattilaisia. Siitähän syntyy myös arvostus termiä kohtaan ja koulutusta.”

Pitkänen oli sitä mieltä, että tällä hetkellä määritys lähtee oppilaitoksista. Muutosta voisi tapahtua painotuksessa, jos yhteiskuntaan tulisi uusia draamavirkoja, jotka kaipaavat osaajia. Tällöin uudelleen määrittäminen lähtisi liikkeelle työkentältä. ”Mut kyl se mun mielestä ainakin täs vaihees on oppilaitoslähtöinen.” Samalla tavalla vastasi Tihinen: ”Oon ehkä vähän sitä mieltä, että teatteri-ilmaisun ohjaajuus on sitä, miten sitä kulloinkin täällä koulussa opetetaan. Ainakin toistaiseksi.” (Tihinen.)

Lampisen mielestä ”kokonaispaletti muodostuu siitä koulutuksen määritelmästä.” Hän jäljitti määrittelyn koulutusohjelman perustajiin, ”samat idut siellä on”, ja koki, että koulutusohjelman henkilökunnalla ja varsinkin sillä, jotka ovat ”ylemmässä portaassa” on vahva vaikutus käsitteen määrittämiseen. ”Sieltähän se varmasti suodattuu.” Haastateltava pohti myös sitä, kuinka suuri vaikutus on ollut muutoksella Stadiasta Metropoliaan ja erityisesti sillä, että vaihdoksen jälkeen opettajakunta osittain vaihtui. Hän kertoi, että muutoksella on ollut vaikutusta ainakin häneen itseensä, ja lisäsi lopuksi, että ”totta kai se vaikuttaa, että kun se opettajisto, joka siellä on ollu lähtee menee niin se tavallaan määrittyy uudelleen. Tai lisää.”

Käsitteen toinen vahva määrittäjä koulutusohjelmien lisäksi näytti olevan haastateltavien mielestä työkentän toimijat, sekä ryhmät että yksittäiset henkilöt. Tihisen mielestä ”teatteri-ilmaisun ohjaajuus on sitä, miten sitä työtä tehdään, miten ne ihmiset, jotka teatteri-ilmaisun ohjaajiksi itseään kutsuu, sitä työtä tekee.” Esimerkkinä teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsitteen määrittelyyn vahvasti vaikuttavasta ryhmästä Tihinen mainitsi teatteri ILMI Ön, joka perustettiin hänen mukaansa koulutusohjelman tukemana ja joka alkoi käyttää saamiaan oppeja jalostaen niitä edelleen. Hän lisäsi myös, että yksittäiset toimijat vaikuttavat omalta osaltaan käsitteen määrittämiseen ja sanoi, että ”tietenkin toivois, että omakin työ olis omalta osaltaan määrittämässä, mitä on teatteri-ilmaisun ohjaajan työ”.

Sirén nosti vahvasti esiin työkentän vaikutuksen käsitteen määrittämiseen. Hän pohti, että tekijöiden määrän lisääntyessä syntyy uusia työnkuvia, joka osaltaan vahvasti muokkaa käsitteen vakiintumista. Lampinen pohti samoin, että käsite määrittyy tekemisen kautta: ”-- jos kaikki alkais tehdä vanhusten kanssa töitä niin kyllä se profiloituis siihen.” Kallion mielestä mahdollinen käsitettä koskeva muutos lähtee kentän tarpeista samoin kuin ammatin perustaminenkin on lähtenyt:

Taiteella on semmonen kyky ylipäänsä et se pystyy reagoimaan aikaansa. Jos ajat muuttuu, niin silloin muutos tulee tapahtumaan itsestään. Voi olla ettei tarvita semmosta ammattinimikettä kun teatteri-ilmaisun ohjaaja, jos työpaikkoja ei oo. Tai jos huomataan et kaikki teatteri-ilmaisun ohjaajat on vaikka kaupunkisuunnitteluvirastoissa. Silloin se nimeke tulee signaaleina, heikkoina signaaleina ja äänekkäämpinä vaatimuksina kentällä toimijoilta itseltään ja sitä kautta se saattaa muuttua, se on varmaan aika tyypillinen muutosprosessi.

Haastateltavien mielestä nämä kaksi suurta linjaa, koulutusohjelma ja työnkenttä määrittävät käsitettä tiukasti rinnakkain. ”Niin, voisko se olla jopa vähän alalla kuin alalla, että mitä se ala on, et mitä [ammattia harjoittavat] tekee työkseen ja minkälaista koulutusta siinä [alalla] annetaan” (Tihinen). Koulutus mielletään käsitteen määrittämisen perustaksi, mutta sen koetaan olevan velvoitettu olemaan tiukasti tietoinen työkentän tapahtumista ja reagoimaan muutoksiin. Tihinen kertoi, että hänen mielestään on vaikea ajatella, että teatteri-ilmaisun ohjaajuuteen liittyisi staattinen identiteetti. Sen vuoksi juuri ammattikorkeakoulupohjainen koulutus sopii teatteri-ilmaisun ohjaajakoulutukseen, koska rakenteen ideaan on vahvasti sisäänrakennettuna se, että ”enemmänkin kuin vastaamaan johonkin tiettyyn identiteettiin se pyrkis vastaamaan työtarpeeseen.” Tosin muutama haastateltavista näki ammattikorkeakoulun haasteena sen rakenteiden ja byrokratian aiheuttamaan muutosmahdollisuuden hitauden ja kankeuden.

4.2.9 Ei uutta käsitettä vaan vanhan uudelleenmäärittäminen

Ehkä niinkään se työnimike [teatteri-ilmaisun ohjaaja] ei kaipaa muutosta mutta se kaipaa sitä, että teatteri-ilmaisun ohjaajat itse miettivät uudelleen että mitä teatteri-ilmaisun tarkoittaa, häiriintymättä siitä, että aikasemmin sen sisältö on ehkä ollu joku toinen -- Niin, et se minkälaisia sisällöt on, mitä se pitää sisällään. Koska en mä usko että tällä maailmalla on ongelmia ottaa vastaan teatteri-ilmaisun ohjaajia vaikka ne ei teekään sitä perinteistä ilmaisutaitoo. Kyl se on sitä, mitä se tekeminen ja työ, miten sen määrittelee. (Tihinen.)

Haastateltavien yleinen mielipide oli, että käytännön syistä ammattinimikettä eli käsitettä ei tällä hetkellä kannata alkaa muuttamaan. Haastateltavat kokivat, että *teatteri-ilmaisun ohjaaja* alkaa olla laajasti tunnettu ja ymmärrys käsitteestä vakiintunut tai vahvasti vakiintumassa. Sen sijaan käsitteen uudelleenmäärittelyä pidettiin tärkeänä.

Sekä käsitteet *teatteri-ilmaisu* että *teatteri-ilmaisun ohjaaja* näyttivät haastattelujen perusteella selkeästi lähteneen määrittymään uudelleen. Mistä sitten johtuu, että käsitteet koetaan edelleen vaikeina teatteri-ilmaisun ohjaajien keskuudessa? Miksi samaa keskustelua käydään uudestaan ja uudestaan? Kallio pohti, että teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksen pedagogiaan sisältyy näkemys, että asioita ei pitäisi määritellä ihmiselle valmiiksi, vaan että jokaisen tulisi saada tehdä määritykset itsensä kautta. Hänen mukaansa määrittelyä ei saisi kuitenkaan paeta, jos joku sitä vaatii. Kuten aikaisemmin on jo todettu, yleispäteviä, lukkoon lyötyjä ja absoluuttisia määritelmiä ei tarvitse tehdä,

mutta haastateltavat mielsivät, että keskustelua pitää kuitenkin käydä vähintään siksi, että kunkin on mahdollista muodostaa jotain tarttumapintaa vasten oma käsityksensä. Lampinen esitti, että "sitä kautta [jos tietäisi, mitä termi tarkoittaa] vois miettiä, et tartteko termi uudelleenmäärittelyä, tarkennusta."

Teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteellä tuntuu olevan historian painolasti harteillaan. Keskustelimme haastateltavien kanssa siitä, mikä merkitys käsitteen historian tuntemisella olisi heille itselleen. Kukaan B- ja C-ryhmän haastateltavista ei tiennyt käsitteen historiaa eikä osannut vastata, miksi teatteri-ilmaisun ohjaajat ovat juuri teatteri-ilmaisun ohjaajia. Dahlström piti käsitteen määrittelyä ylipäättään vaikeana juuri siksi, ettei tiennyt termin alkuperää, "et mistä se on lähtenyt ja miten siihen on päädytty." Hän mietti, että käsitteen historian tunteminen olisi tärkeää, jotta "tietäis että mitä siinä on haettu, mitä siinä on haluttu alun perin ilmaista." Pitkänen ei osannut vastata, onko käsitteen merkitys muuttunut alkuperäisestä, "koska en tiedä, mikä sen merkitys oli ennen." Hän pohti, että historian tietäminen auttaisi käsitteen ymmärtämisessä ja vahvistaisi ammatti-identiteettiä. "Vaikka se ei vastaisikaan sitä mitä me [tällä hetkellä] ollaan." Turpeinen arveli, että "se on varmaan muuttunu jo ihan muuksi." Turpeinen vertasi ammattinimikkeensä historian tuntemisen merkitystä omien muiden juurten tuntemiseen ja Tihinen yksiselitteisesti: "historia auttaa ymmärtämään nykypäivää."

4.2.10 Vaihtoehtoisia käsitteitä

[Käsite] Ei [ole hyvä], mut On tosi vaikee keksii mitään vaihtoehtoo. Kaikkei on yrittäny, et entäs jos puottais jotain pois ja lisäis jotain. Lähtee siitä että onks se *ohjaaja* -pääte oikein? Mut mitä muuta se vois olla, ei se voi opettaja olla koska se ei oo paperillisesti. -- En tiedä termin alkuperää, et mistä se on lähtenyt ja miten siihen on päädytty. (Dahlström.)

Teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitettä on haastateltavien mukaan pyöritelty ja pohdittu ajan saatossa uudestaan ja uudestaan. Vaikka haastatteluita noussut yleinen mielipide oli, että käsitettä teatteri-ilmaisun ohjaaja ei kannattaisi tällä hetkellä lähteä muuttamaan, avasimme silti mahdollisuuksien maailman pohtimalla, millaisia vaihtoehtoisia käsitteitä teatteri-ilmaisun ohjaajalle voitaisiin keksiä. Haastateltavat kokivat uuden käsitteen löytämisen hankalaksi, koska mikään käsite ei haastateltavien mukaan tuntunut vastaavan täsmällisesti teatteri-ilmaisun ohjaajien moninaista ja laajaa ammatinku-

vaa. "Tosiasiä on se, et tää on aika laaja-alainen, et sille on tosi vaikea keksasta uutta nimikettä, kattamaan sitä laaja-alaisuutta, ettei siitä tuu ihan höttöö" (Kallio).

Mahdollisten vaihtoehtoisten käsitteiden pohjaksi nostettiin esiin muun muassa *soveltava teatteri*, *soveltava draama* ja *esittävä taide*. Yksi vaihtoehtoisista ammattinimikkeistä oli *soveltavan teatterin ammattilainen*. Kallion mielestä se olisi teatteri-ilmaisun ohjaajaa laaja-alaisempi ja yhteiskunnallisempi. "Teatteri-ilmaisun ohjaaja ei ehkä riitä kattamaan sitä, mitä me ollaan opiskeltu. Tai minä ainakin aikamani." Haastateltava kertoi, että soveltavan teatterin ammattilainen on se, mihin hän itsensä ja osaamisensa mieltää. Teatteri-ilmaisun ohjaaja viittaa hänen mielestään liikaa vain "teatterilliseen tekemiseen, jota ohjataan."

Pitkänen ehdotti *soveltavan teatterin ohjaajaa* tai *teatterin soveltajaa*. Yksi vaihtoehto voisi hänen mielestään olla myös *soveltavan teatterin kandidaatti* tai *soveltavan taiteen kandidaatti*, pääaineenaan *soveltava teatteri*. Kandidaattia hän ehdotti, koska silloin ammattinimike olisi verrattavissa yliopistomaailmaan. "*Taiteen kandidaatti* pääaineenaan *soveltava teatteri*, se vois olla kätsy nimike." *Teatteri* -sana ammattinimikkeeseen pitäisi sisältyä, koska *taide* on sanana Pitkäsen mielestä liian laaja kuvaamaan todellista kompetenssia. Teatteri-ilmaisun ohjaaja on hänen mielestään taas vain "yksi pieni siivu" ammatinkuvaa. Haastateltava pohti, että ehkä soveltavan taiteen aloille voisi rakentaa yhteisnimikkeen *Soveltavan taiteen AMK*, johon lisättäisiin määritelmä "pääaineena teatteri. Tai esittävä taide. Tai musiikki tai muotoilu tai mitä ikinä niitä onkaan. Mut jotenkin joko niin tai sit sitä termii pitäis markkinoida jotenkin tosi paljon vahvemmin." *Soveltavan taiteen kandidaattia* tai *soveltavan taiteen ammattilaista* pidettiin yleisesti hyvänä myös siksi, että "se ei poissulkis sitä esiintymistä mikä on tosi vahvasti meidän koulutuksessa" (Pitkänen).

Lampinen avasi turhautumistaan suhteessa käsitteeseen, sanoin: "no okei on totta, et joku *tradenomi* ei aukee, se liittyy kans x -määrään asioita, et sinänsä ollaan ammattikorkeakoululinjassa. Et ois voitu olla jotain *teatronomeja* et ois päästy siihen sarjaan." Hän kertoi muistavansa, "että opiskeluaikoina keksittiin joku tosi paljon parempi. Se oli joku *harrastepuuhailija*, *kanssapuuhailija*. Se oli joku hirveen hyvä. Se kuvas jotenkin siinä kaikessa turhautumisessaan sitä et tuntu et koulu ei tarjonnu haasteita." Hänenkin mielestä "ehkä se teatteri siinä jotenkin pitäis olla." Toisaalta hän pohti, että kun

koulutusohjelman nimi on esittävä taide, siitä voisi mahdollisesti juontaa jotain. "*Esittävän taiteen AMK*", hän lopulta ehdotti.

Esittävän taiteen AMK tai muu esittävästä taiteesta juonnettu ammattinimike sai myös kannatusta, koska sen koettiin kuvaavan ammattitaitoa laaja-alaisesti. Louhijan mukaan ongelma on juuri siinä, että *teatteri-ilmaisun ohjaaja* ja *esittävä taide* eivät korreloi keskenään. Kallio kertoi pitävänsä *esittävän taiteen* kunnianhimoisuudesta. "Siitä ajatuksesta, että me oikeesti mietittäis tätä, että tää koulutus antas työkaluja miettiä, et mikä kaikki on taidetta." Hän kertoi pohtineensa, että nimike määrittyy tehtäväkohtaisesti: "toisinaan tuntuu että oon draamapajatoissa, jolloin tykkäis kutsuu itseensä *draamapajaohjaajaks* tai *draamatyöpajan vetäjäksi* tai *draamattajaks*. Mut se ei sovi niihin muihin toimiin." *Teatteri- ja draamaohjaaja* voisi Kallion mukaan olla sopiva nimike, "jos joku tekis ihan tätä perusduunia, et ohjais ryhmiä ja soveltais." Haastateltava kallistui *esittävän taiteen* käyttöön ammattinimikkeessä, koska "*teatteri- ja draamaohjaajasta* puuttuu sit *taide*, et se on taas vähän turhan kapea." Samaan linjaan *teatteri- ja draamaohjaajan* kanssa kuului *draamakouluttaja*, jota Louhijan mukaan on joskus mietitty. Koskeniemen mielestä teatteri-ilmaisun ohjaajan pitäisi säilyä osana ammattinimikettä, koska se alkaa olla vakiintunut käyttöön: "Se on ihan OK jos *tulee esittävän taiteen kandi AMK*, ja sit siihen tulee *teatteri-ilmaisun ohjaaja*, et se nimike säilyy et valmistun ammattiin nimeltä teatteri-ilmaisun ohjaaja.

Tihinen pohti, voisiko englanninkieliselle nimikkeelle *drama instructor* löytää täsmäsuomennoksen. Hän kertoi vierastavansa "fasilitaattori -tyyppisiä juttuja", koska ei koe olevansa lähtökohtaisesti auttaja, neuvoja tai opastaja, vaikka työ sisältäisikin halun voimauttaa. "Tää on vähän sama kuin mietitään forumteatterissa että mikä katsoja on, kun englannin kielessä on väännetty hienosti tää "*spectator*", tässä on joku sellainen sama..." Lopulta hän heitti ilmaan käsitteen *teatterilla toimija*. Muutkin haastateltavat pitivät pääsääntöisesti tärkeänä, että ammattinimike olisi selkeästi suomenkielinen.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Alkuperäinen teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatinkuva on kahdenkymmenen vuoden aikana muuttunut. Teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsite on laajentunut sitä mukaa, kun

ammattinkuva on kehittynyt. Käsite on lähtenyt laajentumaan itsestään, mutta muutosta ehkä ei ole käsitelty tarpeeksi selkeästi.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja -koulutuksen historiaan perehtyminen selvittää, miksi teatteri-ilmaisun ohjaajat ovat juuri teatteri-ilmaisun ohjaajia. Teatteri-ilmaisun ohjaajien alkuperäinen ammatinkuva on ollut opettaa teatteri-ilmaisua kouluissa ja ohjata harrastajia. Alkuperäinen käsitteen merkitys on selkeä. Teatteri-ilmaisun ohjaajat eivät kuitenkaan tunnu tietävän ammattinimikkeensä historiaa ja historian suhdetta nykyhetkeen. Haastatellut kertoivat kokevansa, että tieto käsitteen historiasta olisi tärkeää etenkin siksi, että pystyisi arvioimaan käsitteen uudelleenmäärittämisen tarvetta. Ollaanko ammattinimikkeen suhteen kiinni nykyhetkessä vai riippuuko osa ammattia menneisyydessä? Auttaisiko selkeä käsitteen historian avaaminen sitä, että alkuperäisistä määrittelyistä voitaisiin tarvittaessa päästää irti ja kiinnittää katse nykyhetkeen sekä tulevaisuuteen?

Kaikki teatteri-ilmaisun ohjaajan kolme yksittäistä sanaa sekä niiden yhdistelmät - siis teatteri, ilmaisu, teatteri-ilmaisu ja ohjaaja - ovat myös kahdenkymmenen aikana määrittyneet uudelleen. Erityisesti teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen uudelleenmäärittäminen on vaikuttanut teatteri-ilmaisu -käsitteen kehitykseen. *Teatteri-ilmaisulle* löytyi tutkimuksen aikana kaksi määrittelytapaa: suppea eli vanha tapa ja laaja eli uudempi tapa määritellä käsite. Tähän liittyen oma ennakko-olettamukseni muuttui tutkimuksen edetessä. Huomasin käsittäväni itse *teatteri-ilmaisun ohjaajan* hieman suppeasti, hyvin pedagogisesta näkökulmasta. Käsitteeni laajeni taiteelliseen suuntaan.

Teatteri-ilmaisun määrittely tuntui olevan kiinteässä suhteessa siihen, kuinka *teatteri-ilmaisun ohjaaja* -käsitteeseen suhtauduttiin. Erityisen selvästi suppean ja laajan määrittelyn ero näkyi siinä, kokivatko haastateltavat teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen vastaavan työkenttää. Jos teatteri-ilmaisu määriteltiin suppeasti, käsitteen katsottiin olevan liian kapea-alainen vastaamaan työkentän todellista laajuutta. Tosin myös ne haastateltavat, jotka määrittivät lähtökohtaisesti teatteri-ilmaisun suppeasti, katsoivat, että jos käsite määritellään laajemmin, kuten sen voi tehdä jos yleisesti niin päätetään, teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsite vastaa työkenttää. Se, vastaako teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsite työkenttää riippuu siis selkeästi siitä, kuinka teatteri-ilmaisun ohjaaja tai teatteri-ilmaisu -käsitteen määrittää.

Haastatteluista on yleistettävissä se, että ammattinimikkeen epämääräisyys vaikuttaa negatiivisimmin opiskelujen alkuvaiheessa. Haastateltavat pohtivat, että ehkä käsite tulisi määritellä opiskelun alkuaikoina selkeämpirajaisemmin ja konkreettisemmin, ja hiljalleen tietoisuuden kasvaessa opintojen myötä laajentaa näkökulmaa käsitteeseen.

Ammattinimikkeen miellettiin palvelevat parhaiten sellaisia teatteri-ilmaisun ohjaajia, jotka ovat pedagogisesti suuntautuneita ja ”joilla on vahva vetäjä-osaaminen” (Kallio) sekä ohjaaja-identiteetti. Tulkitsen itse, että haastateltavat kokivat ammattinimikkeen palvelevan myös yhteisöllisesti suuntautuneita teatteri-ilmaisun ohjaajia. Metropolia Ammattikorkeakoulussa on kuitenkin myös tutkimuksellinen suuntautumispolku. Lisäksi osa teatteri-ilmaisun ohjaajista on suuntautunut taiteelliseen työhön. Tutkimuksen aikana heräsi kysymys, pitäisikö käsite määrittää uudelleen, jotta myös sekä tutkimuksellisesti että taiteellisesti suuntautuneet teatteri-ilmaisun ohjaajat kokisivat tulevan ammattinimikkeen omakseen? Toisaalta jos taas ammattinimikkeen tosiasiallinen määrittely tarkoittaa ohjaaja-identiteettisiä vetäjä-osaajia, ehkä koulutusohjelmaa tulisi rajata selkeämmin ammattinimikettä vastaavaksi. Tässä tutkimuksessa esiin nousseessa kohdassa käsitteen historiallinen tausta näkyy taas: teatteri-ilmaisun ohjaajien alkuperäinen ammatinkuva on ollut *opettaa* teatteri-ilmaisua. Vaikutus lienee tiedostamatonta ja liittyyneen siihen, että teatteri-ilmaisun ohjaajat eivät tiedä käsitteen historiaa. Jos alkuperäinen suppea määrittely pitää kuitenkin edelleen paikkansa, koulutusohjelmassa tulisi tehdä vahvempia linjauksia, tai sitten käsite pitäisi yleisellä tasolla saada jollain tavalla uudelleenmääriteltyä niin, että se vastaisi tämänhetkistä todellisuutta.

Ammattinimikkeen epämääräisyys lakkaa häiritsemästä siinä vaiheessa, kun henkilö alkaa toimia ammatissaan. Haastateltavat totesivat, että käsite määrittyy sekä alan ulkopuolelle että tekijöille itselleen parhaiten konkreettisen tekemisen kautta. Haastatellut korostivat, että ammatinkuvassa ei ole vikaa. Ammatinkuva työllistää, vaikka ammattinimike koetaan hankalaksi tai suppeaksi. Ammatissaan toimivat eivät siis kokee ammattinimikkeen epämääräisyyden haittaavan heidän ammatissaan toimimista. Kukaan haastatteluista ei kuitenkaan kieltänyt käsitteen määrittelyn ja uudelleenmäärittelyn tarvetta. Käsitteen suurin ongelma on nimittäin haastateltavien mukaan se, käsitteen avaamisen vaatimat pitkät jatkoselitykset tuntuvat raskaalta. Vaikka osa haastateltavista koki ainakin haastattelun alkuun kysymyksen määrittelystä triviaaliksi ja tur-

haksi, moni tuli käsitettä pyöriteltään lopulta siihen tulokseen, että käsitteiden määrittäminen olisi itse asiassa teatterialalla yleisemminkin tarpeellista.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen määrittelemisen oli vaikea kysymys suurimmalle osalle haastateltavista. Monet totesivat, että käsitteen yleispätevä määrittely on hankalaa, tai jopa mahdotonta. Osa kyseenalaisti sen, onko yleispätevää määrittelyä edes oikeutettua tehdä siksi, että teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen määrittelyä on yhtä monta kuin on tekijääkin. Tosin pääsääntöisesti haastatellut olivat sitä mieltä, että vaikka kiveen hakattua merkitystä ei tarvitse etsiä, jonkinlaisia päätöksiä käsitteen määrittelyn suhteen pitäisi tehdä, jotta yleisillä tasolla käytävä keskustelu mahdollistuisi. Tällaiset päätökset nähtiin ehdotuksina keskustelun pohjaksi. Ainakaan käsitteen määrittelyä ei haastateltavien mukaan tulisi paeta, jos joku sitä pyytää. Kuten Lampinen haastattelussaan sanoi, teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitettä on vaikeaa saada yleiseen keskusteluun, jos ei pysty sanomaan, mitä sillä tarkoitetaan.

Se, että käsite määriteltäisiin yleisellä tasolla, ei mielestäni tarkoita sitä, että jokainen teatteri-ilmaisun ohjaaja olisi valettu samasta muotista. Ammattinimikkeen ja ammatinkuvan määrittelyt nimittäin eroavat toisistaan. Jokaisen teatteri-ilmaisun ohjaajan tulisi edelleen kyetä määrittelemään oma ammatinkuvansa, vaikka ammattinimike määriteltäisiin yleisellä tasolla. Tällöin teatteri-ilmaisun ohjaajan ei tarvitsisi määritellä ainoastaan omaa osaamistaan avatessaan käsitettä, kuten Pitkänen haastattelussa kuvaa.

Melko yleistä haastatelluiden mukaan alalla on se, että teatteri-ilmaisun ohjaajat työskentelevät jollain muulla ammattinimikkeellä kuin teatteri-ilmaisun ohjaajana. Esimerkkinä mainittiin muun muassa teatteriohjaaja. Ilmiöön löytyi haastatteluista kolme syytä. Ensimmäinen on syy siitä, että käsitettä on kyllästytty selittämään. Toinen liittyy siihen, että jokin muu käsite vastaa työnkuvaa paremmin. Kolmanneksi nousi ammattinimikkeeseen liittyvä häpeä. Häpeän syyksi pohdittiin muun muassa käsitteen läheisyyttä teatteriohjaajaan. Eräs mahdollisuus on se, että teatteri-ilmaisun ohjaajat kokevat olevansa hierarkkisesti alisteisia teatteriohjaajille nimenomaan käsitteen tai ammattinimikkeen kautta. Haastatellut epäilivät kuitenkin, että tosiasiallisesti maailmalla ei ole vaikeutta ottaa vastaan teatteri-ilmaisun ohjaajia. Tutkimuksen aikana ei selvinnyt, kokevatko teatteri-ilmaisun ohjaajat käsitteen ensisijaisesti itse vaikeaksi, vai onko käsite vaikea erityisesti suhteessa muihin esimerkiksi silloin, kun sitä joutuu selittämään auki.

Tahot, joiden katsotaan vaikuttavan teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitteen määrittymiseen, ovat koulutusohjelma ja työkentällä toimivat ammattilaiset, sekä yksittäiset henkilöt että ryhmät. Näiden kahden tahon mielletään olevan kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Pääsääntöisesti koulutusohjelmaa ja sen linjauksia pidettiin käsitteen määrittämisen perustana, mutta koulutusohjelman koettiin olevan velvoitettu olemaan tietoinen työkentän tapahtumista eli koulun ulkopuolisesta todellisuudesta ja reagoimaan muutoksiin. Lisäksi esille nousivat vähemmän merkittävänä tahoina alalla tehdyt tutkimukset sekä alan sisällä olevien muiden ryhmien, kuten Teatterikorkeakoulun, tietoisuus teatteri-ilmaisun ohjaajista. Lampinen nosti lisäksi haastatteluissa esiin sen, että koulutusohjelman perustajilla, joita on koulutusohjelmassa vielä paljon mukana, on oma vaikutuksensa käsitteeseen: ”--samat idut siellä on” (Lampinen).

Käsite koetaan siis hankalaksi, mutta sen muuttamista ei pidetä tällä hetkellä käytännön syistä hyvänä vaihtoehtona. Haastateltavat mielsivät, että teatteri-ilmaisun ohjaaja alkaa olla käsitteenä laajasti tunnettu ja ymmärrys käsitteestä on vakiintunut tai vakiintumassa. Käsitteen uudelleenmäärittelyä ja selkeyttämistä sen sijaan kaivattaisiin. Määrittelyä pidettiin tärkeänä paitsi teatteri-ilmaisun ohjaajille itselleen, myös muun muassa suhteessa kentän ja toimijoiden suuntaan. Teatteri-ilmaisun ohjaajien ja teatteriohjaajien suhde nousi tutkimuksen aikana useaan otteeseen esille. Muun muassa Pieta Koskenniemi mainitsi, että Teatteriohjaajien liitto on useampaan otteeseen kyseenalaistanut teatteri-ilmaisun ohjaajien koulutuksen olemassaolon. Haastateltavat pohtivat, että jos käsite olisi selkeämpi, selkeyttäisi se mahdollisesti teatteri-ilmaisun ohjaajien paikkaa ammattikentällä. Mielestäni on tärkeää pohtia, mihin teatteri-ilmaisun ohjaajat ammattikentällä sijoittuvat.

Jatkotutkimuksena olisi kiinnostavaa tutkia käsitteiden määrittelyä edelleen entistä tarkemmin. Selvitettävänä olisivat vielä ainakin kysymykset: kuka on alun perin päättänyt käyttää käsitteitä *teatteri-ilmaisu* ja *teatteri-ilmaisun ohjaaja* sekä kuka koulutusnimikkeistä tai ammattinimikkeistä sekä niihin liittyvistä käsitteistä yleisesti päättää. Tutkimuksen aikana heräsi kysymys myös siitä, mikä taho päättää käsitteiden suomennoksista tai toisaalta siitä, mitä tietyt käsitteet muilla kielillä tarkoittavat. Englanninkielistä tiivistelmää kirjoittaessani huomasin nimittäin, että tutkimukseni ongelmaa oli vaikea selittää auki, koska käsitettä *drama instructor* ei voi sotkea käsitteen *theatre director* kanssa. Miksi *drama* on kääntynyt sanaksi *teatteri-ilmaisu*, ja toisaalta miksi teatteri-

ilmaisu käsite ei tunnu kääntyvän suoraan sanaksi drama? Ja edelleen, miksi teatteri-ilmaisun ohjaajan ei määritellä olevan teatteri-ilmaisun ammattilainen, vaan soveltavan teatterin ammattilainen?

Lähteet

Ahonen, Sirkka 1994. Fenomenografinen tutkimus. Syrjälä, Leena / Ahonen, Sirkka / Syrjäläinen, Eija / Saari, Seppo (toim). Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Heikkinen, Hannu 2002. Draaman maailmat oppimisalueina – Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. Jyväskylä : Jyväskylän yliopisto.

Heikkinen, Hannu 2005. Draamakasvatus – opetusta, taidetta, tutkimista! Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Hellman-Eronen, Leila 2008. Jokerin viitassa – pohdintaa teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvasta.

[https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/1600/Hellman_koko_opn.pdf?sequence=1] (luettu 13.5.2011). Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia AMK.

Hirsjärvi, Sirkka / Remes, Pirkko / Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hänninen, Pekka 2010. Vetovastuussa.

[<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/13149/Pekka%20Hanninen%20Loppu%202010.pdf?sequence=1>] (luettu 13.5.2011) Opinnäytetyö. Turku: Turun AMK.

Julkunen, Serafiina 2010. Kun kaikki ei mennytkaan niin kuin piti – haasteita teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä.

[<http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/14655/Kunkaikk.pdf?sequence=1>] (luettu 13.5.2011). Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia AMK.

Komiteamietintö. Komiteamietintö 1990:23. Viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaorganisaation mietintö : esitys viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen sekä taidepedagogikoulutuksen järjestelyiksi. Helsinki. Opetusministeriö. 30.5.1990.

Lindahl, Mimosa 2010. Muzungu ja makishi - teatteri-ilmaisun ohjaaja yhteisöllisten rituaalien juurilla.

[https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/16686/Lindahl_Mimosa.pdf?sequence=1] (luettu 13.5.2011) Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia AMK.

Metropolia AMK 2011, koulutustarjonta. 1.10.2011

[<http://www.metropolia.fi/haku/koulutustarjonta-nuoret-kulttuuri/esittava-taide-teatteri-ilmaisun-ohjaaja/>] (luettu 13.5.2011). Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia AMK.

Metropolia AMK. Opinto-opas. 9.2.2011. [<http://opinto-opas-ops.metropolia.fi/index.php?ctyyppi=1&c=856&clang=fi>]

Metsämuuronen, Jari 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Mylläri, Mirka 2010. Väkiältä ja viihde näyttämöllä.

[<http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/15307/Vakivalta.pdf?sequence=1>] (luettu 13.5.2011). Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia AMK.

Nicolson, Helen 2005. Applied drama: the gift of theatre. New York: Palgrave Macmillan.

Renlund, Micke & Ventola, Marjo-Riitta 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Rämä, Maija 2009. "Murheitten keskellä on vaikea leikkiä." - työhyvinvointi teatteri-ilmaisun ohjaajan näkökulmasta.

[<http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/3994/murheitt.pdf?sequence=1>] (luettu 13.5.2011) Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia AMK.

TIO-komiteamietintö. Komiteamietintö 1990:23, liitemietintö I. Viestintäkulttuurialan ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaorganisaatio. Teatteri-ilmaisun ohjaajien opetuksen suunnittelutoimikunta. Helsinki: Opetusministeriö.

Turun taideakatemia, esittävän taiteen internetsivu.

[<http://www.taideakatemia.turkuamk.fi/public/default.aspx?contentid=23470&nodeid=8317>] (luettu 7.2.2011.)

Vehkalahti, Reetta 2006. Leikkivä teatteri. Opas teatteri-ilmaisun ohjaajalle. Helsinki: Lasten keskus / LK-kirjat.

Videnoja, Emmi 2007. Teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattitaito - mitä se on?

[<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/29242/stadia-1178559312-5.pdf?sequence=1>] (luettu 13.5.2011) Opinnäytetyö. Helsinki.: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Haastattelut:

Dahlström, Mikko 2011. Teatteri-ilmaisun ohjaaja opiskelija. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Haastattelu: 4.3.2011

Kallio, Pilvi 2011. Teatteri-ilmaisun ohjaaja. Haastattelu: 2.3.2011

Koskeniemi, Pieta 2011. Lehtori. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Haastattelu: 6.4.2011

Lampinen, Meiju 2011. Teatteri-ilmaisun ohjaaja opiskelija. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Haastattelu: 24.2.2011

Louhija, Marja 2011. Yliopettaja. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Haastattelu: 3.3.2011

Pitkänen, Jori 2011. Teatteri-ilmaisun ohjaaja opiskelija. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Haastattelu: 1.3.2011

Sirén, Kati 2011. Teatteri-ilmaisun ohjaaja. Haastattelu: 1.4.2011

Tihinen, Jani 2011. Teatteri-ilmaisun ohjaaja. Haastattelu: 31.3.2011

Turpeinen, Tanja 2011. Teatteri-ilmaisun ohjaaja opiskelija. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Haastattelu: 18.2.2011

Liite 1. Haastattelurunko

Haastattelukysymykset

1. Miten määrittelet teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsitteen eli mitä mielestäsi käsite ”teatteri-ilmaisun ohjaaja” tarkoittaa?
2. Mitä mieltä olet teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsitteestä? Oletko sitä mieltä, että se on käsitteenä hyvä (ja ammatinkuvaa kuvaava)? Miksi?
  - 2.1 Jos se mielestäsi EI ole hyvä, mikä käsite sopisi mielestäsi paremmin sen tilalle?
3. Vastaako teatteri-ilmaisun ohjaaja –koulutus mielestäsi teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsitettä?
4. Vastaako teatteri-ilmaisun ohjaajan työkuva mielestäsi teatteri-ilmaisun ohjaaja -käsitettä?
5. Onko teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsite mielestäsi muuttunut alalla työskentelysi/opiskelusi aikana? Jos on, niin kuinka?
6. Kuinka teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsite on syntynyt? Mikä on teatteri-ilmaisun ohjaaja –käsitteen historia?

Liite 2. TIO-komiteamietintö 1990:23, ehdotettu lukusuunnitelma / opetus-suunnitelma

9

LUKUSUUNNITELMA

TEATTERI-ILMAISUN OPETTAJAN TUTKINTO

OPINTOVUODET (oppimäärät tunteina)					YHTEENSÄ	
OPPIAINEET	1	2	3	4	Tunnit	Kurssi
AMMATILLISET AINEET						
1. Teatteri-ilmaisu						
Teatterityö	175	245	245	210	875	25
Dramaturgia	70	105	105	140	420	12
Puheilmaisu	70	70	70	35	245	7
Draama	140	70	-	-	210	6
Nukketeatteri	70	70	35	-	175	5
2. Pedagogiset ja psykologiset aineet						
Taidekasvatus	35	35	35	35	140	4
Psykologia	70	70	70	70	280	8
Teatteri-ilmaisuuden didaktiikka	35	70	35	35	175	5
Opetusharjoittelu	35	35	35	70	175	5
Kenttäharjoittelu	-	-	210	-	210	6
3. Viestintätekniikka						
Teatteritekniikka	-	35	35	-	70	2
Videotekniikka	-	-	70	-	70	2
YHTEISET YLEISSIVISTÄVÄT AINEET						
Ammattitieto	35	35	35	70	175	5
Kulttuuritieto ja -historia	70	70	35	35	210	6
Kirjallinen viestintä	105	70	-	-	175	5
Vieras kieli	70	-	-	-	70	2
Visuaalinen ilmaisu	70	70	70	-	210	6
Musiikillinen ilmaisu	70	70	70	-	210	6
Liikunta ja terveystieto	70	70	70	35	245	7
Lopputyö	-	-	-	210	210	6
Oppilaitoksen liikkumavara	140	140	105	385	770	22
YHTEENSÄ	1330	1330	1330	1330	5320	152
AMMATILLISET AINEET					3045	87
YLEISSIVISTÄVÄT AINEET					1295	37
LOPPUTYÖ					210	6
LIKKUMAVARA					770	22

Yhden kurssin laajuus on 35 oppituntia

Liite 3. Metropolia - Valinnaiset suuntautumispolut

Valinnaiset suuntautumispolut kexxi 72 op

Valinnaisiin suuntautumispolkuopintoihin kuuluvat projektiopinnot (32 op), työharjoitte-
lut (30 op) sekä niitä purkavat seminaarit (6op).

Valinnaisissa suuntautumispolkuopinnoissa (72op) opiskelija syventää ammatillista osaamistaan valitsemansa suuntautumispolun mukaisesti. Opiskelija valitsee yhden kolmesta suuntautumispolusta: Teatteritaide ja oppiminen, Teatteritaide ja tutkiminen, tai Teatteritaide ja yhteisö.

Teatteritaide ja oppiminen

Tavoitteet

Opiskelija harjaantuu soveltamaan perusopintojen tarjoamaa osaamista erilaisissa opetuksen ja ohjaamisen tehtävissä. Hän saa täydentävää kokemusta ja menetelmätietoa oppimisen ehdoista ja opettamisen prosesseista. Hän harjaantuu hahmottamaan omaa ominaislaatuaan oppijana, oppimisen ohjaajana sekä tutustuu erilaisiin oppijoihin ja ryhmiin kentällä. Painopisteinä voivat olla joko teatterin tiedollinen tai ilmaisullinen opetus, tai menetelmät joilla käyttää teatteria ja draamaa opetuksessa mm. taiteen perusopetuksessa ja lasten ja nuorten teatterikasvatuksessa.

Sisältö

Työskentelyn erityisosaamisalueena on pedagoginen vuorovaikutus. Erilaisia pedagogisia toimintamuotoja lähestytään luento-opetuksella, ohjaavalla opetuksella ja kirjoitus-tehtävillä. Työvälineinä voivat kurssitarjonnassa olla toisaalta yhteisöteatterilliset menetelmät, toisaalta prosessidraamatyöpajat tai esitykselliset tutkielmat sovellettuina kentän ikäkausi- ja toimintaympäristöön. Opiskelija voi suunnata pedagogisen osaamistavoitteensa joko yhteisöteatteriin tai taide- ja ilmaisupainotteisesti erityisryhmään tai

teemaan. Opiskelija voi valita omaa suuntautumispolkuaan tukevia opintoja myös muiden kulttuurialan koulutusohjelmien opinnoista. Vastuuopettaja tarkastelee ennalta käsin opiskelijan suunnitelman ja hyväksyy nämä opinnot osaksi opiskelijan opintosuunnitelmaa.

Teatteritaide ja tutkiminen

Tavoitteet

Opiskelija tutustuu teatterin tutkimuksellisiin prosesseihin ja niiden soveltamiseen taiteellisessa työssä. Hän oppii käsittelemään tutkimuskysymyksiä produktiivisesti ja artikuloimaan hankkeensa kirjallisesti, suullisesti ja esityksellisesti.

Opiskelija tutustuu teatterin ja draaman mahdollisuuksiin toimia tutkimuksen ja dialogin välineenä, yhteiskunnan jäsentäjänä ja faktan ja fiktion välisenä sillanrakentajana. Teatterin ja draaman keinoja sovelletaan faktatiedon keruuseen, omaksumiseen, jäsentämiseen, jakamiseen ja esittämiseen.

Esitysmuotoina opiskelija perehtyy tutkiviin esityslajityyppeihin: esitykselliseen tutkielmaan sekä tutkivaan teatteriin, jonka kohteena on joko teatteri itse tai maailma teatterin keinoin.

Sisältö

Opiskelija suunnittelee teatterillisia kokeita ja konsepteja osana tutkivaa prosessia. Polun projektiopinnoissa painottuu reflektiivinen ja tutkiva työote, mitä tuetaan ohjaavalla opetuksella.

Polun projektiopinnoissa painottuu reflektiivinen ja tutkiva työote, jota tuetaan ohjaavalla opetuksella.

Teatteritaide ja yhteisö

Tavoitteet

Opiskelija oppii soveltamaan perusopintojen tarjoamaa osaamista draaman ja teatterin yhteisöllisistä sovellutuksista. Hän saa lisäkokemusta ja menetelmätietoa ryhmän ja yhteisön teemoja prosessoivasta teatterista ja draamasta. Opiskelija oppii yhteisöllisen teatterityön ja soveltavan draaman käytänteitä, joissa työskentelyn lähtökohdat vaihtelevat ajankohtaisista teemoista yhteisöllisiin, alueellisista yhteiskunnallisiin tai erityisryhmien tilausaiheisiin.

Sisältö

Opiskelija harjaantuu käyttämään vuorovaikutuksellisia menetelmiä, joiden kautta yleisö, yhteisö tai ryhmä tulee kuulluksi. Lisäksi opiskelija syventää tietouttaan osallistavan taiteen ja yhteisötaiteen filosofiasta ja perehtyy sen sosiaalisiin ja psykologisiin ulottuvuuksiin ja taiteellisiin prosessointitapoihin.

Polun projektiopinnoissa painottuu refleктоiva ja yhteisöllinen työote jota tuetaan ohjaavalla opetuksella.